

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Karoliina Laakkonen

LASTEN TUNTEIDEN TUKEMINEN JOENSUULAISESSA PÄIVÄ-
KODISSA

Opinnäytetyö
Tammikuu 2018

OPINNÄYTETYÖ
Tammikuu 2018
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
(013) 260 600

Tekijä
Karoliina Laakkonen

Nimeke
Lasten tunteiden tukeminen Joensuulaisessa päiväkodissa

Toimeksiantaja
Joensuulainen päiväkot

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli kartoittaa, minkälaisia menetelmiä varhaiskasvattajilla on käytössään lapsien tunteiden ilmaisun tukemiseen sekä minkälaisia keinoja he mahdollisesti haluaisivat lisää. Tehtävänä oli kerätä tietoa toimeksiantaneen päiväkodin varhaiskasvattajilta, kuinka he tukevat lapsia heidän tunteiden ilmaisussaan. Koska varhaiskasvattajat olivat pohtineet jo aiemmin tunnetyöskentelyä lasten kanssa, oli opinnäytetyön aihe ajankohtainen.

Tavoitteena oli saada tietoa jo olemassa olevasta osaamisesta ja menetelmistä.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla päiväkodin varhaiskasvattajia. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelu.

Saatujen tulosten mukaan varhaiskasvattajat pitävät lasten tunteita tärkeinä ja he haluavat olla osana lapsen tunnekokemuksia. Haastateltavat kokivat toisinaan neuvottomuutta lapsen käyttäytyessä haastavasti. Kehittämistarpeeksi nousi lisäkoulutus haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa toimiseen.

Kieli
suomi

Sivuja 52
Liitteet 5
Liitesivumäärä 6

Asiasanat
Varhaiskasvatus, tunnetyöskentely, tunnetaidot

THESIS
January 2018
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
FI 80220 JOENSUU
FINLAND
+358 13 260 600

Author
Karoliina Laakkonen

Title
Supporting Children's Emotional Expression in a Kindergarten in Joensuu

Commissioned by
A kindergarten in Joensuu

Abstract

The aim of this thesis was to find out what kind of techniques early childhood educators have for supporting children's emotional expression and what kind of techniques they might want more. The purpose was to gather data from the commissioning kindergarten's early childhood educators' methods of supporting children's emotional expression. Since the early childhood educators had contemplated about emotional progressing with children before, the subject of the thesis was timely.

The objective was to compile information of existing capabilities and methods.

The thesis was conducted as a qualitative research. Data was collected by using theme interviews and analyzed with the thematic method.

According to the results, early childhood educators regard children's emotions important, and they want to be part of children's emotional experience. The interviewed sometimes felt helpless when facing a challenging child. They expressed the need for additional training for facing challenging children.

Language
Finnish

Pages 52
Appendices 5
Pages of Appendices 6

Keywords
early childhood education, emotional progressing, emotional skills

Sisältö

1	Johdanto.....	5
2	Mitä varhaiskasvatus on?	6
3	Varhainen puuttuminen varhaiskasvatuksessa	7
4	Tunteet	8
4.1	Lapsen sosiaalis-emotionaaliset taidot	9
4.2	Lapsen haastava käyttäytyminen	12
5	Lapsen kiintymyssuhteet osana tunnetyöskentelyä	15
6	Vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa	16
6.1	Pienryhmätoiminta varhaiskasvatuksessa	17
6.2	Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö	18
7	Varhaiskasvattaja osana lapsen tunnetyöskentelyä	19
7.1	Varhaiskasvattaja lapsen tunteiden säätelyn tukena.....	19
7.2	Lapsen tunnesäätelyn ohjaaminen.....	20
8	Varhaiskasvattajan omat tunteet lapsen kanssa työskennellessä.....	21
9	Työilmapiiri työpaikalla ja työhyvinvointi	22
10	Aikaisemmat opinnäytetyöt aiheeseen liittyen	24
11	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävät	25
12	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat ja toteutus	26
12.1	Kvalitatiivinen tutkimus	26
12.2	Teemahaastattelu aineiston keruumenetelmänä	27
12.3	Tutkimusaineiston kerääminen	29
12.4	Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi.....	30
13	Tulokset.....	32
13.1	Lapsen tunteiden kohtaaminen	32
13.2	Toimintatavat ja työmenetelmät	33
13.3	Työilmapiirin ja esimiehen merkitys työssä	35
13.4	Varhaiskasvattajan omat tunteet.....	36
13.5	Haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa toimiminen	37
13.6	Pienryhmätoiminta tunteiden tukemisessa.....	38
13.7	Kehittämisideoita	39
14	Yhteenveto ja johtopäätökset	40
14.1	Lapsen tunteet ovat varhaiskasvattajille tärkeitä.....	40
14.2	Työilmapiirin merkitys ja varhaiskasvattajan omat tunteet	42
15	Pohdinta	44
15.1	Luotettavuus ja eettisyys	44
15.2	Oppimisprosessi	47
15.3	Jatkotutkimusaiheet ja tutkimuksen hyödynnettävyys	48
	Lähteet	50

Liite 1	Teemahaastattelurunko
Liite 2	Saatekirje (muokattu anonyymiuden takaamiseksi)
Liite 3	Toimeksiantosopimus (muokattu anonyymiuden takaamiseksi)
Liite 4	Tutkimuslupa (muokattu anonyymiuden takaamiseksi)
Liite 5	Opinnäytetyön prosessi

1 Johdanto

Toteutan opinnäytetyöni laadullisena eli kvalitatiivisena opinnäytetyönä. Tarkoituksenani on kartoittaa, minkälaisia menetelmiä varhaiskasvattajilla on käytössä lapsien tunteiden ilmaisun tukemiseen sekä minkälaisia keinoja he mahdollisesti haluaisivat lisää. Tehtävänä oli kerätä tietoa toimeksiantaja päiväkodin varhaiskasvattajilta, kuinka he tukevat lapsia heidän tunteiden ilmaisussaan. Tavoitteena oli saada tietoa jo olemassa olevasta osaamisesta ja menetelmistä. Toimeksiantajani on joensuulainen päiväkot.

Idea opinnäytetyöhöni nousi ajankohtaisesta aiheesta ja päiväkodin jokapäiväisestä arjesta. Tunteiden kanssa toimimista ja niiden ilmaisua harjoitellaan jatkuvasti. Lisäksi opinnäytetyön taustalla olivat haastavasti käyttäytyvät lapset ja heistä noussut huoli. Opinnäytetyöni tuloksista voi olla hyötyä myös varhaiseen puuttumiseen päiväkotiympäristössä. Opinnäytetyön tavoitteena on saada tietoa, kuinka varhaiskasvattajat käsittelevät lasten kanssa erilaisia tunnetiloja sekä minkälaisiksi he kokevat nykyiset keinonsa.

Alkuun opinnäytetyöni aihe käsitteli enemmän haastavia tunnetiloja, mutta keskustelujen jälkeen laajensimme aiheen lapsen erilaisten tunnetilojen kohtaamiseen ja haastavissa tilanteissa toimimiseen. Aluksi minun oli tarkoitus haastatella vain lastentarhanopettajia, mutta käytyjen keskustelujen jälkeen päädyimme tulokseen, että varhaiskasvattajan koulutuksella ei ole väliä haastatteluissa. Tavoitteenani oli saada eri koulutustaustoilta haastateltavia. Opinnäytetyöni on osa pedagogisia opintojani.

2 Mitä varhaiskasvatus on?

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen tavoitteellista ja suunnitelmallista kokonaisuutta, joka koostuu opetuksesta ja hoidosta. Varhaiskasvatuksessa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta, joka voi tulla päivähoitossa, päiväkodissa tai muuna varhaiskasvatuksena kuten kerhotoimintana. Varhaiskasvatus on palvelua, joka ehkäisee syrjäytymistä sekä edistää lasten välistä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Vanhemmat saavat itse päättää minkälaista varhaiskasvatusta heidän lapsensa saa. Jokaiselle lapselle laaditaan päivähoitossa tai päiväkodissa henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu), jonka perusteet Opetushallituksen varhaiskasvatuksen asiantuntijat ovat laatineet ja päättäneet. (Opetushallitus 2016, 14; Opetushallitus 2017.)

Kunta voi tarjota varhaiskasvatusta itse tai ostopalveluna. Varhaiskasvatuslaki (10. §) määrää, että lapsille tarjottavan varhaiskasvatuksen tulee olla kunnan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista. Käytössä olevat perusteet pohjautuvat muun muassa Suomen lakiin, varhaiskasvatulakiin, päivähoitossa annettuihin asetuksiin sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatuslain 11. § määrää, että Suomessa lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta äidinkielenään olevalla suomen-, ruotsin- tai saamenkielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle varhaiskasvatusta voidaan tarjota viittomakielellä. (Opetushallitus 2016, 14–15.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteina on muun muassa tukea ja edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua lapsen iän ja kehitystason mukaisesti, mahdollistaa lapselle myönteisiä kokemuksia leikin ja liikkumisen kautta sekä tunnistaa lapsen yksilöllinen tuen tarve ja järjestää tarvittaessa moniammatillisessa yhteistyössä tarkoituksenmukaista tukea. Varhaiskasvatuksen järjestäjää veloitetaan kertomaan lapsen huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toimintamuodoista. Varhaiskasvattaja voi järjestää huoltajalle mahdollisuuden osallistua lapsen

varhaiskasvatukseen suunnitteluun esimerkiksi lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman palaverissa. (Opetushallitus 2016, 15.)

3 Varhainen puuttuminen varhaiskasvatuksessa

Päiväkodin henkilöstön laajalla osaamisella voidaan ennaltaehkäistä lapselle pysyvien haittojen syntymistä. Mikäli henkilöstöllä on riittävät valmiudet kohdata lapsen erilaisia tunnetiloja, voidaan pidemmällä tähtäimellä mahdollisesti välttää lapsen syrjäytyminen yhteiskunnasta. Varhaista puuttumista pidetään lapsen ja perheen etuna. Määtän ja Rantalan (2010, 102) mukaan lapsen kohdalla puhuttaessa varhaisen puuttumisen arvioinnista, joudutaan väistämättä lapsi loke-roiman joko normaaliksi tai epänormaaliksi. Varhaisesta puuttumisesta voidaan puhua, kun lapsen kasvuympäristöä tulkitaan joillain kriteereillä poikkeavaksi. Usein huoli keskittyy lapsen yksilölliseen kehitykseen tai kasvuympäristöön. (Määttä & Rantala 2010, 102.) Varhaisessa puuttumisessa hyödynnetään Stakesin Palmuke- projektissa kehitettyä huolen vyöhykkeistöä (Terveysten ja hyvinvoinninlaitos 2014a).

Huolen vyöhykkeistö on ammattilaisten käytössä oleva työväline, jota ei saa kuitenkaan käyttää asiakkaiden luokitteluun. Vyöhykkeistö on tarkoitettu omien työskentelysuhteiden, yhteistyöntarpeen jäsentelyyn sekä yhteistyötä tukevan kielen löytäminen. Vyöhykkeistön avulla työntekijän on mahdollista jäsentää lapsen ja perheen tilanteesta noussutta huolta, lisävoimavarojen tarvetta sekä omien ammatillisten resurssien riittävyyttä. (Eriksson & Arnkil 2012, 25.)

Huolen vyöhykkeistössä (Kuva 1) on neljä eri vyöhykettä. Toisessa ääripäässä työntekijällä ei ole lainkaan huolta lapsesta, kun taas toisessa ääripäässä huoli on suuri ja toimia tarvitaan välittömästi. Ensimmäisessä kohdassa työntekijä kokee lapsen asiat olevan hyvin. Pienen huolen alueella työntekijän huoli on jo herännyt, mutta kokee ettei tarvitse vielä muiden alojen välistä yhteistyötä. Tässä vyöhykkeessä on vielä hyvät mahdollisuudet varhaiseen puuttumiseen. Harmaalla vyöhykkeellä huoli lapsesta kasvaa edelleen. Työntekijä kokee tarvitsevänsä apua. Suuren huolen alueella työntekijän kokee lapsen olevan vaa-

rassa sekä omat voimavarat ja keinot eivät enää riitä lapsen auttamiseen. Työntekijällä ei ole enää mahdollisuutta empiä lapsen asioissa. (Eriksson & Arnkil 2012, 25–26; Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014b.)

HUOLETON TILANNE	PIENI HUOLI	HARMAA VYÖHYKE	SUURI HUOLI
1	2-3	4-5	6-7
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli käynyt mielessä toistuvasti. Luotto omiin vahvuuksiin on hyvä. Ajatus lisävoimavarojen tarpeesta.	Luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Selvästi koettu lisävoimavarojen tarve	Omat keinot loppumassa. Muutos lapsen tilanteeseen satava heti.

Kuva 1. Huolen vyöhykkeistö (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014b).

4 Tunteet

Tunteet ohjaavat ja muokkaavat merkityksiä, joita annamme esimerkiksi vuorovaikutuskokemuksillemme. Tunteet koetaan siinä hetkessä ja niiden selittäminen voi olla toisinaan haastavaa. Meidän voi olla vaikea selittää, missä tai miksi jokin tunne tuntuu. Tunteet ovat myös hyvin yksilöllinen asia. Joku voi tuntea jännityksen vatsan pohjassa, kun toinen taas päänsärkynä. Kannisen ja Sigfridsin (2012, 76) mukaan tieteen tuoma tieto emootioiden luonteesta ja roolista voi auttaa meitä jäsentämään ja nimeämään tunteitamme. On olemassa perustunteita, jotka ovat suru, viha, ilo, hämmennys, inho ja häpeä. Nämä tunteet pystymme nimeämään helposti sekä tunnistamme ne muissa ja itsessämme. Emootiot valmistavat meitä toimimaan erilaisissa tilanteissa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 76.)

Tunnekokemukset voidaan ajatella koostuvan useasta tasosta samanaikaisesti. Tasoja ovat *subjektiivinen tunnekokemus, fysiologiset tuntemukset, toimintavalmiudet, mielikuvat ja neurokemiaaliset prosessit*. Subjektiivinen tunnekokemus on yleensä jokin perustunteista. Fysiologinen sen sijaan kokemus, jonka tunnemme kehossamme sillä hetkellä. Se voi olla maha kipua tai lihasten jännittyminen. Toimintavalmiudet taas valmistavat kehoamme toimimaan tunteen tuomalla tavalla. Pelossa keho valmistautuu pakenemaan, kun surussa luopumaan tai perääntymään. Joillekin tilanteen tuomia tunteita voidaan tarkastella erilaisten ja yksilöllisten mielikuvien kautta. Neurokemiaalinen vastaavuus kertoo tunteen tuomasta kuormittavuudesta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 76–77.)

Kasvattajan omat tunnesäätelyn taidot vaikuttavat lapsen tunteidensäätelykykyyn. Erityisesti pieni lapsi on riippuvainen kasvattajasta, koska hänellä itsellään ei vielä ole riittävää tunnesanastoa. Tällöin lapsi pyrkii ilmaisemaan tunnetilaansa esimerkiksi kehollisesti. Kaikkia tunnetasoja jokainen ihminen ei kykene hyödyntämään, jolloin hänen täytyy ilmaista tunteensa muita tasoja hyödyntäen. Esimerkiksi lapsi pyrkii ilmaisemaan tunteitaan fysiologisesti, koska ei välttämättä osaa nimetä subjektiivista tunnekokemustaan. Kasvattaja pystyy tällöin esittämään sanoja tunteille ja samalla opettaa lapselle kokemuksen kautta tunnetiloja. (Kanninen & Sigfrids 2012, 77.)

4.1 Lapsen sosiaalis-emotionaaliset taidot

Sosiaalis-emotionaalisilla taidoilla tarkoitetaan taitoja, joita lapsi tarvitsee toimintaan muiden ihmisten kanssa. Näillä taidoilla varhaiskasvatuksessa viitataan lapsen tapaan olla vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa sekä kykyyn ilmaista itseään ja tunteitaan. Sosiaalis-emotionaaliset taidot liitetään usein sosiaaliseen kompetenssiin, joka pitää sisällään muun muassa sosiaalisten taitojen ja sosiokognitiivisten taitojen osa-alueet. Sosiaalisillataidoilla tarkoitetaan lapsen kykyä liittyä ryhmään ja tehdä yhteistyötä muiden kanssa. Sosiokognitiivisiin taitoihin voidaan liittää sosiaaliset aikeet muita kohtaan sekä itsearvostus. On kuitenkin muistettava, että eri tutkijat määrittelevät nämä osa-alueet hieman eri tavalla. (Ahonen 2017, 16–17.) Ahosen (2017, 17) mukaan lapsen sosiaalis-

emotionaaliset taidot kehittyvät jatkuvasti vuorovaikutuksessa ympäröivän ympäristön kanssa. Tällöin hän kehittyi koko ajan sosiaalisilta ja emotionaalisilta taidoiltaan. Ahonen uskoo myös, ettei kehitys lopu lapsuuteen vaan jatkuu läpi elämän. (Ahonen 2017, 16.)

Lapsen sosiaalis-emotionaaliset taidot alkavat kehittyä heti syntymän jälkeen suhteessa häntä hoitaviin aikuisiin. Myöhemmin yhteiskunnalliset arvot ja muut lapset muovaavat näitä taitoja. Ei voida kuitenkaan unohtaa lapsen perimää sosiaalis-emotionaalisten taitojen muodostumiseen, esimerkiksi temperamentti vaikuttaa tähän. Geneettisiin piirteisiin ei voida kasvatuksella vaikuttaa, mutta niiden ilmenemismuotoon voidaan vaikuttaa. Lapsen geneettinen perimä voi joissakin tapauksissa tuoda haasteita lapsen kehitykselle. (Ahonen 2017, 17–18.)

Itsesäätely on tunnetuin sosiaalis-emotionaalinen taito. Lapsella tämä voi näkyä esimerkiksi pelin häviämällä, jolloin lapsi voi kokea pettymyksen tunteen. Ahosen (2017, 20) mukaan lapsen kykyyn käsitellä tunteitaan linkittyy voimakkaasti kyky säädellä omia tunteitaan. Mikäli lapsi ei osaa käsitellä tunteitaan, voi se purkautua aggressiona muita kohtaan. Sen sijaan lapsen kykyä säädellä omaa kognitiivista toimintaansa, voidaan rinnastaa hänen käyttäytymiseensä, esimerkiksi keskittyminen ohjatuissa tuokioissa. Mikäli lapsella on vaikeuksia säädellä tarkkaavaisuuttaan, voi se näkyä levottomuutena. Nämä itsesäätelyn taidot ovat avainasemassa lapsen kokemukseen sosiaalisissa kanssakäymisissä. Itsesäätelyn kehittyessä lapsi kykenee ymmärtämään oman toimintansa seurauksen sosiaaliseen ympäristöönsä. Aikuisen rooli lapsen itsesäätelyssä on keskeisessä osassa. Hänen tehtävänä on tukea ja ohjata lasta suotavaan toimintaan. Aikuisen on helpompi tukea lasta oikealla hetkellä, mikäli lapsi osaa sanoittaa tunteitaan. Mikäli lapsi saa toistuvasti samanlaisia voimakkaita tunnekokemuksia, eikä niihin kyetä reagoimaan, ne jäävät pysyvästi lapsen mieleen. Aikuisen on oltava äärimmäisen herkillä tunnistaakseen lapsen tunnetilat riittävän ajoissa. (Ahonen 2017, 19–22; Jalovaara 2005, 19.)

Lapsen temperamentinpiirteet voidaan luokitella useaan muotoon, joita ovat muun muassa lähestyminen ja vetäytyminen uusissa tilanteissa, sopeutuminen

sekä häirittevyys. Lapsella voi olla yhtäaikaista useampi temperamentinpiirre, jotka eivät välttämättä näy selkeästi. Lähestyminen tai vetäytyminen näkyy erityisesti lapsen kohdatessa uusia asioita. Nämä alkureaktiot näkyvät monesti jo lapsen käyttäytymisessä. Esimerkiksi ison eläimen kohdatessa voimme nähdä lapsen reaktion hetkessä. Rupeaako hän itkemään vai haluaako mennä sen luokse heti. Myös sopeutuminen linkittyy läheisesti lähestymisen tai vetäytymisen reaktioon tarkkaillessa, kuinka nopeasti lapsi sopeutuu uusiin tilanteisiin. Sopeutuminen vie aina oma aikansa ja alkuun se voi olla haastavaa, mutta olennaista on seurata, kuinka nopeasti lapsi sopeutuu tilanteeseen alkureaktios- ta huolimatta. Häirittevyys sen sijaan tarkoittaa ympäristön ärsykyitä ja niiden vaikutusta lapsen keskittymiskykyyn. Aikuisen kyky ymmärtää erilaiset temperamentinpiirteet, auttaa häntä ymmärtämään lasten erilaisen toimimisen. Päivä- kotiympäristössä temperamentin vaikutus näkyy lapsen sopeutumisessa ryh- mään. Vaativan temperamentin omaava lapsi voi kärsiä kouluikässä ongelmakäyttäytymisestä sekä heitä on aiemmin voitu kontrolloida muita enemmän. (Ahonen 2017, 24–25,27; Kanninen & Sigfrids 2012, 41.)

Tunteenpurkaukset ovat hyvin yleisiä päiväkodin arjessa. Tunteenpurkauksilla tarkoitetaan tässä yhteydessä voimakkaita, hallitsemattomia tunteenpurkauksia. Nämä viestivät usein itsesäätelytaitojen kehittymisen olevan vaiheessa sekä kyky ilmaista omia tunteitaan on vielä puutteellista. Tunteidenpurkausten taustalla on kaksi erilaista prosessia, jotka säätelevät lapsen käyttäytymistä purkauksen aikana. Nämä ovat kiukku ja ahdistus. Mikäli tunteenpurkauksen taustalla on kiukku, voi purkaus alkaa erityisen nopeasti. Kiukussa tunteenpurkaus on alussa voimakkain, jonka jälkeen se lähtee vähitellen hiipumaan. Ahdistuk- sessa sen sijaan tunteenpurkaus voimistuu edetessään. Kiukkuinen lapsi käyt- tää usein miten aggressiivisempia käyttäytymisstrategioita purkauksen aikana. Ahdistukselle tyypillistä on lohdutuksen hakeminen ja itku. Varhaiskasvattajien oma reagointi vaikuttaa lasten tunteidenpurkauksiin. Usein suhtautumista viesti- tään lapselle sanoin, elein ja ilmein. (Ahonen 2017, 51–52; Jalovaara 2005, 20.) Lapsen äkilliseen tunnetilojen vaihteluun voivat vaikuttaa esimerkiksi aikuisen äänenpainon muutos tai oman unilelun hetkellinen katoaminen. Se miten lapsi oppii näyttämään tunnetilojen muutoksia, on monesti kiinni aikuisen kyvystä kuulla ja nähdä lapsen sanatonta viestintää. Lapsen tunteminen on edellytykse-

nä, että aikuinen kykenee huomaamaan nopeastikin muutoksia lapsen olemuksessa. (Ahonen 2017, 52.)

Tunteiden purkautumisen kohtaamisessa korostuu empaattinen ja rauhoittava läsnäolo. Nämä auttavat lasta palauttamaan yhteyden itseensä, jolloin itsesääntely on jälleen mahdollista. Lapsen tunteiden purkautuessa aikuisen rooli on hyväksyä lapsen tunteet ja osoittaa, että niistä selvitään yhdessä. Jalovaaran (2005, 20–21) mukaan suomalaiseen kasvatukseen rakentavan keskustelun sijaan on kuulunut kiellot ja rangaistukset. Toistuvasta kieltämisestä lapselle voi tulla kelpaamattomuuden tunteita, jotka näkyvät lapsen psyykkisessä hyvinvoinnissa. Lapsen tulisi antaa näyttää kaikki tunteensa, jotta hän pystyy itse turvallisen aikuisen tukeman käsittelemään omia tunteitaan sekä hyväksymään ne (Jalovaara 2005, 21.) Päiväkodin arjessa varhaiskasvattajan tuntemus lapsesta korostuu, koska toisinaan tunteidenpurkauksia voidaan ennaltaehkäistä pienillä toimenpiteillä. Esimerkiksi siirtymätilanteet voidaan ennakoita ilmoittamalla riittävän ajoissa, mitä seuraavaksi tapahtuu, jotta lapsi kerkeää sopeutua tilanteeseen. (Ahonen 2017, 52–53.)

4.2 Lapsen haastava käyttäytyminen

Lapsen ei-toivottu ja haastava käyttäytyminen voivat johtua monesta syystä, esimerkiksi kiireinen lähtö aamulla hoitoon tai kotona oleva levoton ilmapiiri. Haastavan käyttäytymisen ja haastavien tunteiden avulla voidaan ottaa etäisyyttä toisiin ihmisiin. Haastavia tunteita ja tilanteita ei tarvitse kieltää. Ei-toivottu käyttäytyminen ei kuitenkaan aina ole pahasta, koska yhteistyöllä vanhempien kanssa ja oikeita menetelmiä käyttäen se voidaan muuttaa lapsen vahvuudeksi. Sanoittamalla lapsen tunteet yhdessä toiminnan avulla, voidaan päästä tunnetilasta eteenpäin. Tunteiden sanoittaminen on pitkä prosessi, joka vaatii kaikilta osapuolilta hermoja ja joustavuutta. Lapsen oppiessa nimeämään ja tunnistamaan tunteitaan, voi hän myös opetella hallitsemaan niitä. Mikäli lasta ei opeteta tunnistamaan tunteitaan tai hänen pitää piilotella niitä, voivat pahimmissa tapauksissa lapsen ongelmat pitkittyä sekä jäädä pysyviksi tunnetiloiksi. Kasvattajan oma sen hetkinen mielentilaa ohjaa hänen toimintaansa ja tilanteessa te-

kemiään tulkintoja. (Cacciatore 2008, 8; Cacciatore, Riihonen & Tuukkanen 2013, 22–23; Kanninen & Sigfrids 2012, 157.)

Mikäli lapsi on ilmeetön suuremman osan ajasta tai yrittää niin sanotusti mielistellä toisia, voidaan se luokitella haastavaksi käyttäytymiseksi tai jopa välinpitämättömäksi. Tämä voi kuitenkin johtua lapsen itse luomasta suojautumisreaktiosta, jonka turvin hän kykenee toimimaan ja sopeutumaan vallitseviin olosuhteisiin. Toisinaan tähän suojautumisreaktioon voivat vaikuttaa aikuisen antamat epäselvät ohjeet, jolloin tilanne voi muuttua kaoottiseksi eikä lapsi tiedä kuinka toimia kyseenomaisessa tilanteessa. Kasvattajat voivat kokea, ettei lapsi halua tai kykene toimimaan ohjeiden mukaisesti. Mutta todellisuudessa kyse voi olla lapsen tavasta ratkoa ristiriitoja päiväkodin ja kodin välillä. Myös varhaiskasvattajan kasvatustyyli päiväkodissa voivat tuoda lapselle turvattomuuden tunnetta, koska ympärillä on paljon lapsia eikä lapsi saa aikuiselta samanlaista huomiota kuin esimerkiksi kotona saisi. (Cacciatore, Riihonen & Tuukkanen 2013, 25–26.)

Haastavasti käyttäytyvän lapsen toimintaa voidaan jäsentää McCurryn (2009) mallin avulla. Mallista käytetään nimitystä ABCDE-ketju, jossa kirjaimet tarkoittavat A= laukaiseva tekijä, B= lapsen tunteiden ilmaisu teoin ja sanoin, C= aikuisen tunteet, D= aikuisen toiminta ja E= seuraukset. Ketju on varhaiskasvattajan käytössä oleva menetelmä, jonka tavoitteena on auttaa ymmärtämään tapahtumia ja löytämään uusia lähestymistapoja tilanteeseen. Kannisen & Sigfridsin (2012) mukaan lapsen täytyy itse kokea aikuisen ymmärrys lapsen tuntemuksiin, jotta aikuinen pystyy auttamaan lasta. On myös todettu, että myönteinen ja kannustava vuorovaikutus vahvistaa lapsen itsetuntoa (Kanninen & Sigfrids 2012, 157).

Kasvattajan on organisoitava työnsä siten, että hän kykenee olemaan lapselle läsnä, erityisesti ennalta tiedetyissä haastavissa tilanteissa. Kasvattaja pystyy puuttumaan ongelmatilanteisiin riittävän ajoissa, mikäli hän on läsnä niin fyysisesti kuin henkisesti. Joitakin ongelmatilanteita pystyy kasvattaja ennaltaehkäisemään, kun varaa aikaa vuorovaikutukselle ja tilanteiden selvittelylle. Esimerkiksi siirtymätilanteet voivat olla joillekin lapsille haastavia, jolloin kasvattajan tulisi olla kykenevä ohjaamaan tilanne haluamaansa suuntaan. Kasvattajan

nonverbaalinen eli sanaton viestintä ja sanallinen viestintä ovat olennaisessa osassa tilanteen hallinnassa ja turvallisuuden tunteen luomisessa. Olennaista on välttää joutumasta kiistaan lapsen kanssa, vaan hoitaa tilanne ammattimaisesti löytämällä ennemmin kehottavia lauseita käskyjen sijaan. Tilanteesta poispääseminen vaatii kasvattajalta ensisijaisesti lapsen tuntemista, mutta myös oikeiden menetelmien löytämistä. (Hurme & Kyllönen 2014, 94–95.)

Mikäli lapsi käyttäytyy haastavasti ja tilanne menee siihen pisteeseen, että hänet joudutaan mahdollisesti poistamaan isommasta ryhmästä yksinään rauhoittumaan, voi lapsi kokea tämän rangaistuksena. Varhaiskasvattajan on selvitettävä aluksi itselleen, onko kyseessä seuraus vai rangaistus. Selvityksen on tapahduttava ennen toimintaa. Tilanteesta poiston jälkeen varhaiskasvattajan on selitettävä lapselle miksi nyt toimittiin näin ja kerrottava onko poisto seuraamusta lapsen toiminnasta vai rangaistus. (Ahonen 2017, 77.)

Rangaistus itsessään harvemmin on yhteydessä itse tapahtumaan ja sen sävy voi olla alistava komenteleva tai jopa arvosteleva. Rangaistus ei opeta lapselle uudenlaista käytöstä, vaan enemmän jopa lisää uhmaa. Myös katteettomat uhkaukset ovat liikaa käytettyinä hyödyttömiä lasten kanssa. Sen sijaan johdonmukaisista seuraamuksista lapsi oppii pian oman toimintansa seurauksia sekä mihin hän voi itse vaikuttaa. Annettujen seuraamusten on oltava aina lapsen ikä- ja kehitystasoon suunnattuja. Varhaiskasvattajan tehtävänä on arvioida, milloin lapsi on kykenevä ymmärtämään oman toimintansa seurauksia. Seuraamukset ovat vaihtoehtoja rangaistuksille. Seuraamukset auttavat lasta muuttamaan käytöstään, kun hän huomaa ja ymmärtää joutuvansa vastuuseen omasta toiminnastaan. (Kanninen & Sigfrids 2012, 191–193; Vastuunportaat 2017.)

Seuraamukset voidaan luokitella luonnollisiin ja johdonmukaisiin seurauksiin. Luonnolliset seuraamukset eivät vaadi varhaiskasvattajilta toimenpiteitä. Johdonmukaisessa sen sijaan varhaiskasvattaja keksii toimivan seurauksen lapsen iän ja kehitystason huomioiden. Esimerkkinä johdonmukaisista seuraamuksista on lapsen etuileminen muita jonossa, joutuu hän menemään jonon hännille odottamaan omaa vuoroaan. Sen sijaan luonnollisesta seuraamuksesta esi-

merkkinä on, kun lapsi ei mene ajoissa vessaan, kastelee hän housunsa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 193.) Molemmissa lapsi oppii oman toimintansa seuraukset. Aluksi seuraamuksesta riippuen varhaiskasvattaja voi joutua selittämään lapselle, miksi joku tapahtui niin kuin tapahtui.

5 Lapsen kiintymyssuhteet osana tunnetyöskentelyä

Kannisen ja Sigfridsin (2012) mukaan puhuttaessa lapsen kiintymyssuhteista tarkoitetaan sillä lapsen sopeutumista tiettyihin oloihin. Kiintymysmallit on luokiteltu kolmeen luokkaan, jotka ovat *turvallinen kiintymys*, *turvaton-välittelevä kiintymys* ja *turvaton-ristiriitainen kiintymys*. Turvallisessa kiintymyssuhteessa vanhempi kykenee jäsentämään ja vastaanottamaan lapsen kaoottisen tunteen ilmaisun ja hädän. Samalla vanhempi muuttaa tunnesisältöä tuomalla hädän rinnalle lempeyden ja rauhoittava puolen. Lapsi voi kokea hädän johtavan turvalliseen hoivaan ja huolenpitoon. Turvallinen kiintymyssuhde on yhteydessä lapsen kykyyn tunnistaa, säädellä ja ilmaista tunteitaan ja toimintaansa sekä sosiaaliseen joustavuuteen, vaikkei se suojaakaan elämän tuomilta kolhuilta. Turvallisen kiintymyssuhteen luoneella lapsella on helpompi turvautua päiväkodin kasvattajiin sekä hän kykenee kommunikoidaan avoimesti niin kielteisiä kuin myönteisiäkin tunteita. Välittelevässä kiintymyssuhteessa lapsi on kokenut hoivan katoamisen tai jopa rankaisun, kun hän on näyttänyt surun, kiukun tai ikävän tunteita. Lapsi oppii nopeasti välttelemään ei-toivottuja tunteita, jolloin hän ei osaa käsitellä niitä. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa vanhempi välillä vastaa lapsen hoivan tarpeeseen, kun välillä taas jättää huomioita. Lapsi ei kykene leikkimään rennosti, vaan tarkkailee toistuvasti vanhemman mielentilaa ja paikkaa, jolloin saisi tältä tarvitsemaansa huomiota. Lapsi ei myöskään opi luottamaan tunnesäätelyyn, vaan voi joutua riippuvaiseksi aikuisesta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 32–34.)

Lapsen tunteiden säätelyn pohjana on turvallisuuden tunne. Voidaan ajatella lapselle olevan kaksi toimintavaihtetta: ulospäin suuntautunut tutkiminen sekä hätävaihte. Lapsen kokiessa olonsa turvalliseksi hän keskittyy muualla tapahtuviin asioihin. Hätävaihteessa hän kokee tulevansa uhatuksi. Lapsen ollessa

hädissään, voi hän ruveta kirkumaan ja rimpuilemaan tai hakeutua aikuisen syliin varmistaakseen läheisyyden ja, ettei aikuinen lähde huomaamatta pois. Toinen rektio hätävaiheessa voi olla jähmettyminen, jolloin ulospäin lapsi näyttää rauhalliselta. Todellisuudessa hän voi olla pelon ja ahdistuksen vallassa. Lapsen turvallisuudentunteen palatessa voi hän keskittyä taas ulkopuolella tapahtuviin asioihin ja leikkeihin. Hätävaiheessa lapsen kaikki energia keskittyy puolustautumiseen, jolloin omalle ajattelulle ja pohdinnalle ei sillä hetkellä jää energiaa. Aikuisen rooli kasvaa tunnekuohun vallassa olevan lapsen kanssa työskennellessä. Hänen roolinsa on saattaa lapsi turvallisesti tunteesta pois ja sanoittaa hänelle tunnetta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 29.)

6 Vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa

Aikuiset kommunikoivat toistensa kanssa pääsääntöisesti puheen avulla. Pienten lasten kanssa vuorovaikutus ei tapahdu ainoastaan puheen kautta. Pieni lapsi kokee vuorovaikutuksen kokonaisuutena, jolloin myös non-verbaali viestintä saa suuremman merkityksen. Vuorovaikutuksen avulla lapsi pääsee osalliseksi sosiaaliin yhteisöihin. Toisinaan tämä yhteisöllisyys voi olla myös haitaksi lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiselle. Erityisesti varhaiskasvatuksessa tärkein laatukriteeri on vuorovaikutus, koska siinä työskennellään omalla persoonalla. Oman persoonan lisäksi tuomme vuorovaikutukseen meitä ohjaavat arvot, kokemuksemme sekä uskomuksemme. Erityisesti arvot ja uskomukset näkyvät varhaiskasvattajien kasvatustilanteissa. Samoin nämä vaikuttavat myös varhaiskasvattajan ja lapsen välille syntyvän suhteen laatuun. Esimerkiksi kokemukset lapsesta aikaisemmissa tilanteissa voi vaikuttaa kasvattajan suhtautumista tuleviin tilanteisiin, jossa lapsi on osallisena. Näissä tilanteissa kasvattajilta odotetaan asioiden tarkastelua erilaisista näkökulmista sekä oman toiminnan reflektointia. (Ahonen 2017, 60–62.)

Kyky tunnistaa ja käsitellä omia tunteitaan on hyödyksi lasten kanssa tehtävässä työssä. Kun pystyy käsittelemään omia tunteitaan, on edellytyksiä käsitellä myös toisten. Ahosen (2017) mukaan lapsen turvallisen kehityksen kannalta on äärimmäisen tärkeää, että rinnalla oleva aikuinen on riittävän tasapainoinen,

jotta kykenee kohtaamaan myös lapsen voimakkaimmatkin tunteet. Varhaiskasvattaja saa näyttää myös tunteensa, mutta kuinka hän käsittelee ne ja tuo esille on olennaisinta. Lapset ottavat monesti aikuisista mallia, jolloin myös tunteiden näyttäminen on esimerkillistä. Mikäli aikuinen sulkee omat tunteensa pois, voi lapsenkin olla vaikea näyttää omia tunteitaan muille. Aikuisen suuttuessa hänen pitäisi silti pystyä kertomaan avoimesti ja rakentavasti miksi häntä suututtaa, ilman kehenkään lapseen kohdistamatta. (Ahonen 2017, 67–68.)

Usein lasten hyvinvointi rakentuu aikuisten kautta. Lapset reagoivat herkästi kasvu ympäristön muutoksiin sekä vanhempien vointiin. Ammatillaiset pyrkivät selittämään lapsen pahoinvoinnin perheen kautta. Perheen lisäksi lapsen hyvinvointiin vaikuttavat merkittävästi muut kasvu ympäristöt kuten koti, yhteiskunnan arvot ja toimintatavat sekä yleinen ilmapiiri niin kotona kuin päivähoitossakin. Myös kauan jatkunut stressi on suuri tekijä psyykkisen hyvinvoinnin heikentäjänä. Lapselle stressiä voi vaikuttaa esimerkiksi epävarmuus arkisissa tilanteissa. Stressi on henkilön rasi tustila, jossa hänen päämääränsä ja tarpeet ovat ristiriidassa ympäristön antamien mahdollisuuksien kanssa. (Karvonen 2009, 121–122; Määttä & Rantala 2010, 23–24.)

6.1 Pienryhmätoiminta varhaiskasvatuksessa

Pienryhmätoiminta on toisinaan hyvä lähestymistapa lasten ja aikuisten väliseen vuorovaikutukseen. Pienryhmätoiminnassa lapsi oppii suhteuttamaan omaa toimintaansa ja taitojaan tilanteisiin sopivilla tavoilla sekä oppii tunnistamaan toiminnan aiheuttamia seurauksia. Ei saa kuitenkaan unohtaa suurryhmän merkitystä lapsen kehitykseen. Isossa ryhmässä lapsi oppii toimimaan useamman muuttujan vaikuttaessa häneen. Myöhemmässä elämässä isommat ryhmät ovat todennäköisempiä kuin toistuvat pienryhmät. (Mikkola & Nivalainen 2009, 33.) Mikkolan ja Nivalaisen (2009) mukaan pienryhmätoiminta lisää lapsen hyvinvointia ja aikuisen jaksamista keskittyä erityistä huomiota tarvitsevaan lapseen. Suurryhmässä aikuisen keskittyminen ja energia menevät enemmän ryhmän ohjaamiseen ja hallintaan kuin yksittäisen lapsen tarpeiden huomioimiseen. Huomiota tarvitseva lapsi hakee tarvitsevansa huomion väärällä tavalla, esimerkiksi häiritsemällä muita lapsia. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34.)

6.2 Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö

Varhaiskasvatuksessa vanhempien kanssa tehtävällä yhteistyöllä tuetaan lapsen tarvitsemaa kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Toimivassa yhteistyössä vanhemmat ja varhaiskasvattajat sitoutuvat lapsen kasvatukseen ja jakavat lapsen kasvatuksen. Tavoitteena on jakaa avoimesti lapsen kehitykseen, hoitoon ja kasvatukseen liittyviä asioita. Tämänkaltaista yhteistyötä kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi. Kasvatuskumppanuudessa vanhemman ja lapsen välinen suhde korostuu, ja sitä pidetään ensisijaisena ihmissuhteena. Vanhempaa tuetaan lapsen kasvussa ja kehityksessä, erityisesti silloin kun vanhemman oma jaksaminen on ääripäässään. Vanhempien kanssa käytävä päivittäinen vuorovaikutus lisää vanhempien luottamusta varhaiskasvattajiin sekä yhteistyö on mahdollista. Hyvän yhteistyön perustana on ammattilaisen kykyä kuunnella vanhempaa ja mitä hänellä on sanottavana. (Kanninen & Sigfrids 2012, 133–134; Opetushallitus 2016, 32.) Varhaiskasvattajien vastuulla on tarvittaessa toteuttaa yhteistyötä monialaisesti, mikäli lapsi sitä tarvitsee (Opetushallitus 2016, 32–33).

Kasvatustyötä tukevat molemminpuolinen luottamus, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Kasvatukseen liittyvistä arvoista ja tavoitteista keskustellaan niin henkilöstön kuin huoltajienkin kesken. Vuorovaikutus edellyttää varhaiskasvattajan aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Tämä on toimivan yhteistyön perusta. Toimivan yhteistyön merkitys korostuu lapsen siirtymävaiheissa, jolloin lapsi vaihtaa päiväkotia, aloittaa esiopetuksen tai aloittaa ensimmäisen kerran varhaiskasvatuksessa. Luottamuksellinen yhteistyö ja hyvä ilmapiiri mahdollistavat toimimisen haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista. (Opetushallitus 2016, 33.)

Vanhempien omat päiväkotikokemukset vaikuttavat tukemiseen oman lapsen päiväkotitaipaleen alussa. Tunteiden sanoittaminen on tässäkin asiassa erityisen tärkeää ja samalla lisätään ihmisen turvallisuudentunnetta. Turvallisuudentunnetta voi kehittää myös avoimuudella. Avoimuudella tässä yhteydessä tarkoitetaan ammattilaisen kiinnostusta vanhemman näkökulmaan, vaikka se ei olisi samanlainen kuin hänen omansa. Mielipiteistä on hyvä keskustella ja pohtia,

mutta oman mielipiteen oikeaksi väittäminen ei ole oikea lähestymistapa. Yhteisen toimintamallin löytäminen on kasvatuskumppanuuden edellytys. (Kanninen & Sigfrids 2010, 134–135.)

7 Varhaiskasvattaja osana lapsen tunnetyöskentelyä

7.1 Varhaiskasvattaja lapsen tunteiden säätelyn tukena

Lapset pystyvät säätelemään, tunnistamaan sekä nimeämään omiaan ja toisten tunteita, mikäli hänellä on hyvät tunnetaidot. Lapsen tunnetaidot kehittyvät vanhempien kanssa toimiessa. Lapsi kykenee säätelemään omia tunteitaan, mikäli vanhempi on tukenut ja sanoittanut lapselle erilaisia tunnetiloja. Jäsentelytaidon omaava aikuinen kykenee toimivassa vuorovaikutuksessa ohjaamaan lasta ja säätelemään lapsen tunnetiloja opettamalla ja kasvattamalla tätä kehitystasoon ja ikään soveltuvalla tavalla. (Kanninen & Sigfrids 2012, 75; Salo 2012, 96.)

Tunteiden hyödyntäminen päiväkotiryhmässä koostuu useasta tasosta. Varhaiskasvattajan tulisi ymmärtää tunteiden merkitys ihmisen toiminnalle sekä ymmärtää kokemusten kautta tulevien tunteiden vaikutus. Lapsen tunnetilojen havainnointi sanojen ja sanattoman viestinnän kautta on ryhmätoiminnassa olennaista. Lapsen persoonan ja tyypillisten reagoitien ja toimintatapojen tunteminen auttaa varhaiskasvattajia löytämään positiivisia tunnesäätelyn keinoja. Lapsen tunnesäätelyyn vaikuttaa suuresti hänen kehitystasonsa ja persoonallisuutensa. Vanhemmilla lapsilla ikätovereiden seura on pienempiä lapsia tärkeämpää. Toisten lasten ja leikin kautta lapsi oppii sosiaalisia ja vuorovaikutuksellisia taitoja, joita hän muokkaa saamansa palautteen perusteella. Palautteen antaja voi olla leikkikaveri tai läsnä oleva aikuinen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 79–81.)

Joillekin lapsille aikuinen toimii tunteiden suodattajana ja muuntajana, jolloin aikuinen tukee enemmän lapsen tunteiden säätelyä. Tunteiden säätelytaitoja opetellaan arkipäiväisissä tilanteissa, kuten ruokailuun tai ulos siirtymisessä. Esimerkiksi lapsen itkiessä päiväunille mennessä aikuinen voi lohduttaa lasta,

ja samalla ohjata häntä saamaan tunnekokemuksensa siedettävämmälle tasolle. Joillakin lapsilla voi olla vaikeuksia näyttää tunteitaan ulospäin, jolloin aikuisen voi auttaa lasta nimeämään tunteita ja tarvittaessa rohkaista häntä näyttämään niitä. Joissakin tilanteissa aikuisen mukaan meno lapsen tunnetilaan, voi auttaa tätä hillitsemään sitä. Niin vanhemman kuin kasvattajankin tulisi tiedostaa, että lapsen tunnetilojen säätely kehittyy iän ja kehitystason mukaisesti. Tunteiden ilmaisun ja säätelyn taidot kehittyvät parhaiten kodin ja päiväkodin arkisissa tilanteissa. (Riihonen 2013a, 43.)

7.2 Lapsen tunnesäätelyn ohjaaminen

Tunnesäätely tarkoittaa kykyä vaikuttaa sen hetkisen tunteen keston ja voimakkuuteen. Oman jaksamisen edellytyksenä on taito hillitä negatiivisia tunteitamme ja korvata ne mahdollisesti toisilla ajatuksilla. Liian pitkään jatkunut epämiellyttävä tunnetila rasittaa ja uuvuttaa kehoamme ja mieltämme, jolloin ne muuttuvat kuormittaviksi. Hyvät tunnesäätelykyvyt voivat näkyä hyvänä hyvinvointina, itsetuntona sekä tasapainoisena tunne-elämänä. Tunteiden säateleminen vaikuttaa jaksamisen lisäksi myös toimintaamme, kuten käyttäytymiseen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 82–83.)

Seuraavaksi mukailen Kannisen & Sigfridsin (2012) sovellusta Gottmanin teoksesta, jossa käsitellään voimakkaiden tunteiden kohtaamisen askeleita. Ensimmäisessä askeleessa havainnoidaan ja tunnistetaan tunteet. Ideana on pysähtyä miettimään omia tunteitaan ilosta suruun. Havainnoidessa lapsia varhaiskasvattaja voi kiinnittää huomiotaan, kuinka lapsi ilmaisee omia tunteitaan. Toisessa askeleessa luodaan ilmapiiri kaikenlaisten tunteiden näyttämiseksi. Lapselle on pienestä pitäen hyvä opettaa, että kaikki tunteet ovat hyväksyttäviä. Tunteesta pois pääseminen ja sen ilmaisemisen taitoja opetellaan toisessa askeleessa. Varhaiskasvattajan rooli toisessa askeleessa on oppia kyky ennakoimaan ja tunnistamaan laukaisevia tekijöitä voimakkaille tunteille. Kolmannessa askeleessa varhaiskasvattaja kuuntelee ja vahvistaa lapsen tunteita. Varhaiskasvattaja ensiksi kuuntelee lasta, jonka jälkeen toistaa hänelle kuulemansa samalla varmistaen ymmärsikö varmasti oikein. Neljännessä askeleessa varhaiskasvattaja nimeää ja tunnistaa tunteita lapsen kanssa, kuitenkin ohjaa-

matta pohdintaa liikaa. Lapsen voi olla helpompi käsitellä tunteitaan, kun hän kykenee nimeämään niitä. Viimeisessä eli viidennessä askeleessa etsitään toimivia ratkaisuja voimakkaiden tunteiden ilmaisuun. Varhaiskasvattajan on tärkeä välittää lapselle kokemus, jossa tilanteen esiin tuomat tunteet eivät ole ongelma, vaan käyttäytyminen voi koitua ongelmaksi. Varhaiskasvattajan olisi hyvä yhdessä lapsen kanssa keskustella erilaisista vaihtoehdoista toimia haastavissa tilanteissa sekä mahdollisista seuraamuksista, mikäli sovitulla tavalla ei toimita. (Kanninen & Sigfrids 2012, 83–87.)

8 Varhaiskasvattajan omat tunteet lapsen kanssa työskennellessä

Jokaisen lapsen tarvitsema tuentarve on yksilöllinen. Tuentarpeeseen liittyy lapsen omat taustat, kehitystasonsa sekä vahvuutensa. Myös työntekijän omat lapsuudenkokemukset, tunteet, koulutustausta, jaksaminen työssä sekä ammattitausta vaikuttavat työskentelyyn haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa. (Cacciatore, Riihonen & Tuukkanen 2013, 23.)

Palvelualoilla kuten myös sosiaali- ja terveysalallakin on se tosiasia, ettei kaikista asiakkaista voi tai ei edes tarvitse pitää. Heidän kanssaan tulisi kaikesta huolimatta pystyä toimimaan ammattimaisesti ja laittamaan omat tunteensa hetkeksi syrjään. On kuitenkin muistettava, että syrjään laitetut tunteet voivat näkyä olemuksessa. Tällöin on hyvä pohtia omaa toimintaansa laajemmin. Omien tunneprosessien tutkiminen voi auttaa vuorovaikutuksen parantumiseen asiakkaan kanssa. Sama periaate koskee lasten kanssa työskentelyä. Tilanne voi olla toisinaan haastava, koska samat lapset ovat päiväkodissa päivittäin. Lapsen kanssa parhaansa tekemisellä voidaan tarkoittaa tapaa, jolla annetaan lapselle kokemus kuulluksi tulemisesta sekä tuntea olevansa tärkeä osa ryhmää. (Riihonen 2013a, 41–42.)

Haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa aikuinen voi joutua tunnekuohun valtaan, joka voi näkyä myös ulospäin. Tällöin ammattilaisen omat henkilökohtaiset tunteet ja asenteet voivat syrjäyttää ammattilaisen roolin. On kuitenkin tärkeää

muistaa, että jokainen on ihminen ja jokaisella on omat tunteet, jotka voivat tulla toisinaan näkyviin myös ammattilaisen roolissa. Lapsen tunnesäätelyn kehittymistä voi haitata aikuisen toistuva ärtyneisyys ja avoimen kiukun osoittaminen. Lapsen tunnesäätelyn pohjana voidaan pitää kokemusta, jossa aikuinen hallitsee omat tunnereaktionsa. Mikäli tunnekuohut yleistyvät saman lapsen kanssa, olisi aikuisen hyvä pohtia mikä aiheuttaa tämän kyseenomaisen lapsen kanssa. Lapsen tehtävänä ei ole rauhoitella aikuista tai toimia tämän tunnesäätelijänä. Asiaa voi pohtia myös oman työryhmän kanssa. Varhaiskasvattajan ja lapsen olisi tärkeää keskustella tilanteen herättämistä tunteista avoimesti. Mikäli aikuinen on käyttäytynyt sopimattomalla tavalla, tulisi hänen pyytää anteeksi lapselta sekä selittää tilanne hänelle. Toistuvat tunnekuohut heikentävät lapsen ja aikuisen välistä luottamussuhdetta. (Riihonen 2013a, 41–44; Salo 2012, 93.)

Ammattilaisen tunnekuohuun joutumista voidaan Riihosen (2013b) mukaan välttää riittäväillä resursseilla. Hän kuitenkin huomauttaa, ettei aina ole mahdollista saada riittävästi työntekijöitä, jolloin varhaiskasvattaja on yksin lasten kanssa. Tällaisissa tilanteissa olisi tärkeää, että ammattilainen kykenisi huomaan tunteensa ja omat voimavarat hyvissä ajoin, jo ennen tunnekuohun valtaamista. Mikäli varhaiskasvattaja huomaa omat tunteensa riittävän ajoissa, hän voi rauhoittua hetken, esimerkiksi laskemalla viiteen, jonka jälkeen palaa takaisin tilanteeseen lapsen kanssa.

9 Työilmapiiri työpaikalla ja työhyvinvointi

Varhaiskasvatuksen pariin Riihosen (2013b) mukaan hakeudutaan lasten takia eli sitä voidaan pitää osittain kutsumustyönä. Lasten kanssa toiminen tuo monelle työssä olevalle iloa, kun voi auttaa lapsia oppimaan uusia asioita sekä vuorovaikutustaitoja. Työntekijöiden kaikki toiminta liittyy aina jotenkin ennalta suunniteltuihin tavoitteisiin. Tavoitteisiin pääseminen voi toisiaan olla raskasta kiireen ja resurssien takia. Tällöin työntekijän työhyvinvointi voi olla koetuksella, jolloin työyhteisön ja esimiehen tuki on erityisen tärkeää. (Riihonen 2013b, 89–90.)

Työyhteisön merkitys työssäjaksamisen ja viihtymisen kannalta on suuri. Myönteisessä ja kannustavassa ilmapiirissä on helpompi ottaa puheeksi vaikeita aiheita, kun taas joissain tapauksissa työntekijä voi tuntea pelkoa torjutuksi tai heikoksi tulemisesta. Johtaja pystyy parantamaan omalta osaltaan työpaikan ilmapiiriä, kun on avoin ja tasavertainen kaikkia alaisiaan kohtaan. Jokaisella työntekijän on tehtävä myös osuutensa, jotta työpaikan ilmapiiri säilyisi hyvänä. Ainainen kielteinen asenne kiristää ihmisten välejä sekä saa tuntemaan huononmuuden tunnetta. (Oulasmaa & Saloheimo 2013, 79, 81)

Jokaisella työntekijällä on omat toimintatapansa sekä jokainen työskentelee omalla persoonallaan varhaiskasvatuksessa, jolloin haastavia tilanteita voi esiintyä. Joku voi kokea oman tapansa parhaimmaksi, jolloin toisen tulisi työskennellä samalla tavalla. Näihin tilanteisiin tulisi kuitenkin löytää kaikkia miellyttävä ratkaisu. Erilaisten toimintatapojen yhdisteleminen voi tuoda työhön mielekkyyttä ja uutta näkökulmaa. Työntekijöiden väliset ristiriidat peilautuvat huomaamatta heidän työhönsä, jolloin lapset kykenevät myös aistimaan tämän. Tämä voi tuoda lapselle turvattomuuden tunnetta ja sulkeutuneisuutta. (Oulasmaa & Saloheimo 2013, 79, 81–84.) Työilmapiiriä huonontaa ainainen kiire ja resurssipula. Harmittavasti resurssipula on varhaiskasvatuksessa hyvin yleinen ongelma. Kiire johtaa työntekijöiden väsymiseen, jolloin työnlaatu heikkenee ja tunnekuohut saavat helpommin vallan. Kiireessä ei välttämättä ehditä purkaa työyhteisön tai esimiehen kanssa tunnekuohun aiheuttaneita tilanteita tai kuinka niistä selvittiin. (Oulasmaa & Saloheimo 2013, 80–81.)

Jatkuvasti haastavasti käyttäytyvä lapsi voi saada työntekijät hämilleen ja mahdollisesti kokemaan neuvottomuuden tunnetta. Tiimin jäsenten eteen tulee tilanne, jossa he joutuvat pohtimaan, kuinka saadaan lapsen haastava käyttäytyminen vähenemään tai loppumaan kokonaan. Lapsen systemaattinen seuraaminen ja laukaisevien tekijöiden etsiminen haastavalle käyttäytymiselle, voi olla ensimmäinen askel. (Kanninen ja Sigfrids 2012, 157.) Haasteeksi voi Kannisen ja Sigfridsin (2012) mukaan tulla lapsen niin nopeat tunnetilojen vaihtelut, ettei kasvattaja pysy niissä mukana. He kuitenkin muistuttavat, että tunteitamme ohjaavat mielensisäiset ajatukset, tulkinnat ja aiemmat tunnekokemukset.

Kasvatustyössä kasvattajien kokemuksesta haastavat tilanteet lasten kanssa ovat yksi kuormittavimmista tekijöistä. Tiimin yhteisöllisyys voi olla joillekin työntekijöille voimavara, jolloin mahdollisesti jaksaa paremmin kuormittavia tilanteita. Yhteisöllisyys tuottaa myös hyvinvointia, joka näkyy niin kasvattajassa kuin kasvatettavassakin. Yhteisöllisyys voi olla myös tunne, jossa jokaista kohdellaan tasa-arvoisesti ja kunnioittaen. (Hurme & Kyllönen 2014, 43–44.)

10 Aikaisemmat opinnäytetyöt aiheeseen liittyen

Hietikko-Kaukola ja Salminen (2017) ovat tehneet opinnäytetyönsä laadullisena tutkimuksena. He tutkivat kuinka päiväkodissa kohdataan lapsen kriisi niin yksilö kuin ryhmätasolla. Heidän tavoitteenaan oli löytää päiväkotiin keinoja, joilla kohdata ja käsitellä lapsen kriisi. He keräsivät aineistonsa puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, haastatteleamalla varhaiskasvattajia. Hietikko-Kaukola ja Salminen (2017) haastattelivat kahden eri päiväkodin varhaiskasvattajia. Yhteensä haastatteluja oli viisi. Haastatteluissa varhaiskasvattajat olivat korostaneet, että on tärkeää tiedostaa, ettei ole yhtä ainoaa tapaa käsitellä kriisitilannetta, koska kriisitilanteet ovat hyvin erilaisia. Tällöin niiden käsittely on yksilöllistä ja tilannekohtaista. Saatujen tulosten perusteella on huomattavaa, että turvallinen ympäristö ja kohtaaminen ovat isossa roolissa. Kohtaamisessa korostuu lapsen tunteiden hyväksyminen ja tilan antaminen. Lisäksi varhaiskasvattajat olivat tuoneet esille jokaisen lapsen yksilöllisen taipumuksen reagoida kriisitilanteisiin. Varhaiskasvattajien rooli korostuu, kun on osattava tunnistaa ja arvioida taustalla olevia tunteita. Haastatteluista nousi esille myös pienryhmätöinnin ja havainnoinnin merkitys päiväkodissa. Varhaiskasvattajien mukaan pienryhmissä on rauhallisempaa ja vähemmän ärsykyttä, jolloin vaikeidenkin asioiden käsittely on helpompaa. Lisäksi aikuinen pystyy olemaan paremmin läsnä ja havainnoimaan lapsia yksilöllisesti. Varhaiskasvattajat toivat esille myös tiedottamisen muille perheille, että kriisiä on käsitelty ryhmässä. Myös asioiden oikeilla nimillä puhuminen on haastateltavien mielestä erityisen tärkeää.

Heikura-Toropainen ja Laukkanen ovat tehneet toiminnallisen opinnäytetyön (2012) tunnekasvatuksen kehittämiseen päiväkodeissa. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää ja toteuttaa tunnekasvatusta kuvallisia menetelmiä hyödyntäen. He kävivät tekemässä kolme ohjauskertaa, joilla he tekivät lasten kanssa erilaisia tunnetaitoharjoituksia. Opinnäytetyöstä kävi ilmi, että kuvallisen työskentelyn kautta lapset rohkaistuvat kertomaan enemmän omista tunteistaan kuin esimerkiksi suoraan kysyttäessä. Lisäksi havaittiin, että lapset lähestyvät helpommin tunnetiloja toisten kokemusten kautta. Heikura-Toropainen ja Laukkanen kokivat tämän erittäin positiiviseksi asiaksi, erityisesti kouluun siirryttäessä. He jäivät kuitenkin pohtimaan tulisiko ensin osata tunnistaa toisten tunteita vai omia.

11 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävät

Opinnäytetyöni toimeksiantaja on joensuulainen päiväkotijärjestö. Päiväkodin nimeä en mainitse tarkemmin, koska haluan suojata haastateltavieni anonyymiuden. Raportin lopussa liitteinä on toimeksiantajan kanssa tehty toimeksiantosopimus (liite 3) sekä päiväkodinjohtajan allekirjoittama tutkimuslupa (liite 4). Molemmista liitteistä on tummennettu päiväkodin yhteystiedot ja kohdat, josta päiväkodin voisi tunnistaa. Opinnäytetyöni aineiston keräsin haastattelemalla toimeksiantajapäiväkodin varhaiskasvattajia.

Opinnäytetyöni tehtävänä oli kerätä tietoa päiväkodin varhaiskasvattajilta, kuinka he tukevat lapsia heidän tunteiden ilmaisussaan. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kartoittaa, minkälaisia menetelmiä varhaiskasvattajilla on käytössään lapsien tunteiden ilmaisun tukemiseen sekä minkälaisia menetelmiä he mahdollisesti haluaisivat lisää. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa jo olevasta osaamisesta ja menetelmistä. Tulosten perusteella voidaan pohtia mahdollisesti moniammatillisen työn lisäämistä päiväkotiympäristöön, uusista työmenetelmistä sekä mahdollisista lisäkoulutautumisen tarpeista. Opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiä muotoutui: Miten varhaiskasvattajat tukevat lapsia heidän tunteiden ilmaisussa.

12 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat ja toteutus

Toteutin opinnäytetyöni laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Tiedonkeruumenetelmäni oli teemahaastattelu. Teemahaastattelussa haastateltavalle jää tilaa kertoa hänen omista kokemuksistaan sekä kysymyksiä ei ole ennalta liian tarkasti määritelty. Toteutin haastattelut kasvotusten päiväkodin tiloissa pääasiassa päivälevon aikana. Haastatteluja oli sovittu kuusi, mutta niistä toteutui viisi. Kaikki haastateltavat olivat toimeksiantajapäiväkodin varhaiskasvattajia. Aineiston analyysimenetelmänä käytin teemoittelua. Opinnäytetyön prosessini kesti puolitoista vuotta. Syksyllä 2016 alkoi ideointi ja suunnitteluvaihe. Lopullinen raportti oli valmis tammikuussa 2018, johon opinnäytetyöprosessini päättyi.

12.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Valitsin laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän, koska opinnäytetyöni keskittyi yksittäisen päiväkodin toimintatapoihin yleisten toimintatapojen sijaan. Kvalitatiivisessa tutkimusotteessa kiinnostus on yksityiskohtaisissa rakenteissa yleisluontoisten sijaan (Metsämuuronen 2008, 14). Tutkimukseni muotoutui päiväkodin tarpeisiin ja omaan mielenkiintooni aihetta kohtaan.

Kvalitatiivinen tutkimus tutkii yksittäistä tapausta. Sen avulla saadaan tuloksia ilman tilastollisia menetelmiä. Laadullinen tutkimus käyttää numeroiden sijaan sanoja ja lauseita. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on tutkittavan ilmiön tai tapahtuman kuvaaminen, ymmärtää tietynlaisia toimintoja sekä antaa tulkin-toja teorian avulla. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija pyrkii syvällisesti ymmärtämään tutkimaansa ilmiötä. (Kananen 2014, 18–19.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa saadun aineiston määrä ei Eskolan ja Suorannan (2000) mukaan vaikuta tutkimuksen onnistumiseen. Heidän mielestään ei ole olemassa mekaanista määritystä aineiston kokoon, vaan aineiston määrä suhteutetaan tapauskohtaisesti.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkitaan tiettyä ilmiötä syvällisesti. Tutkimuksesta saatuja tuloksia ei voi yleistää yleiselle tasolle, sillä tulokset pätevät vain tutkimuskohtaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita merkityksistä, kuinka ihmiset näkevät ja kokevat asioita. Kvalitatiivisen tutkimuksen ominaispiirteenä on kuvaileva kerronta. Tutkijan kuvailee sanoin ja kuvin prosessiaan, ilmiötä ja sen ymmärtämistä. Käytetyt tutkimusmenetelmät vaikuttavat saattuihin tuloksiin. (Kananen 2014 19–20.)

Kvalitatiivista tutkimusta voidaan pitää kokonaisuutena, joka koostuu aineiston keruumenetelmistä sekä saadun aineiston analysoinnista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuskysymysten asettelu on erityisen tärkeää, koska jokainen voi ymmärtää kysymyksen eri tavalla. Kvalitatiivisen tutkimuksen yleispiirteenä on, että se on enemmän yhtenäisenä tekstinä kuin numeraalisena. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuskysymys voi muuttua kesken tutkimuksen eli se etenee prosessimaisesti. Toisinaan tutkimuksen prosessia on haastava pilkkoa osiin, koska vaiheet voivat mennä osittain päällekkäin tai niitä on vaikea etukäteen jäsentää selkeästi eri vaiheisiin. Myös tutkimukseen liittyvät ratkaisut, esimerkiksi aineiston analysointi menetelmä muotoutuu tutkimuksen edetessä. Prosessiin sisältyy aineistonkeruu, analysointi, tulkinta ja raportointi. Mikäli tutkimuskysymys on muuttunut prosessin aikana, tulisi raportointivaiheessa pohtia syitä tähän muutokseen. (Eskola & Suoranta 2014, 15–16; Kiviniemi 2007, 70; Tuomi & Sarajärvi 2009, 68–69.)

12.2 Teemahaastattelu aineiston keruumenetelmänä

Tavoitteenani oli saada erilaisilta koulutustaustoilta olevia varhaiskasvattajia ja tavoitteeni toteutui. Teemahaastattelulla voidaan löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimusongelmaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Tavoitteenani oli saada vähintään kuusi haastateltavaa eri mittaisilla työkokemuksilla. Haastatelluista toteutui viisi. Nauhoitin toteutuneet haastattelut litterointia varten.

Opinnäytetyössäni käytin teemahaastattelua, joka muistuttaa syvähaastattelua. Teemahaastattelussa edetään ennalta päätettyjen teemojen mukaisesti, tarkentavia apukysymyksiä käyttäen. Kaikille vastaajille kysymykset ovat samat, mutta

jokainen saa vastata omin sanoin. Teemahaastattelussa on avoimen haastattelun piirteitä esimerkiksi vastaajan vastaus mahdollisuuden vapaudesta, mutta teemat on asetettu rajoittavasti. On haastattelijan päätettävissä, eteneekö haastattelu suunnitellun järjestyksen mukaisesti vai edetäänkö luontevasti edellisestä toiseen, vaikkei se olisikaan seuraavana teemana. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Haastattelut etenivät keskustellen ja ennalta päätettyjen teemojen järjestys muuttui. Muutokseen vaikutti haastateltavan esille tuomat asiat. Keskustelu siirtyi luontevasti teemasta toiseen.

Teemahaastattelua tehdessä tiedetään vastaajien kokeneen teemoihin liittyviä ilmiöitä. Ominaispiirre teemahaastattelussa on joustavuus, eikä se etene tiettyjen kysymysten mukaisesti vaan ennalta päätettyjen teemojen. Tämä menetelmä tuo haastateltavan näkökulman esille tutkijan sijasta. Haastateltavan näkökulman esille tuominen tuo asioiden merkitykset vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47–48.) Ennen haastattelujen aloittamista hyväksytin teemahaastattelurungon (liite 1) päiväkodinjohtajalla ja varajohtajalla. Haastattelurungossa olevat kysymykset olivat apukysymyksiä minulle haastattelutilanteeseen. Haastattelutilanteessa pyrin antamaan haastateltavalle tilaa omille vastauksille ja tarpeen mukaan käytin apukysymyksiä.

Haastattelussa etuna on haastattelijan mahdollisuus toistaa tai tarkentaa kysymystään väärinkäsitysten välttämiseksi. Haastatteliija pystyy myös päättämään, missä järjestyksessä kysyy kysymykset sekä paneutua teemahaastattelussa syvemmin johonkin tiettyyn teemaan, mikäli haastateltava kertoo asiasta enemmän. Ennen haastattelua haastattelijan olisi hyvä antaa tiedonantajalle kysyttävät kysymykset etukäteen. Tällöin mahdollistuisi suuremman tiedon saanti, mitä haastattelulla pyritäänkin saamaan. Kysymysten ennalta esittäminen korostuu arkoja asioita käsiteltäessä. (Tuomi & Sarajärvi 2007, 73.) Ennen haastattelun aloittamista annoin haastateltavalle luettavaksi ennalta suunnitellut teemat ja apukysymykset nähtäväksi. Kerroin ennen haastattelun aloitusta haastateltavalle, ettei ole pakko vastata kaikkiin kysymyksiin, mikäli ei halua. Haastatteluissa ei tullut kohtia, joihin haastateltavat eivät olisi halunneet vastata.

Haastatteluiden hyötynä on saada syvempää tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastatteluissa voidaan korostaa tilanteita, joissa haastateltava on kertomansa asiantuntija, jolloin hän saa kertoa mahdollisimman vapaasti itseään koskevista asioista. Haastattelutilanteissa ollaan myös suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, jolloin pystytään mahdollisesti saamaan esille taustalla olevia motiiveja. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 34–35.) Hirsjärven ja Hurmeen (2010) mukaan haastattelu sopii lomaketta paremmin emotionaalisia ja intiimejä asioita käsitellessä. Hirsjärven ja Hurmeen (2010) mukaan haastatteluissa on myös huonojakin puolia, kuten ettei voida taata haastateltavalle samanlaista anonyymiutta kuin kyselylomakkeissa. Tämä on osa-alue, joka tutkijan tulisi pohtia ennen haastatteluun menemistä.

12.3 Tutkimusaineiston kerääminen

Ennen tutkimusaineiston keräämistä toimitin jokaiseen ryhmään ja henkilökunnan taukuhuoneeseen saatekirjeen (liite 2), jossa kerroin mitä olen tekemässä ja haastattelun keskeisiä teemoja. Yhteydenottoja minulle tuli vain yksi. Ensimmäisen haastattelun jälkeen lähdin kiertämään ryhmissä ja kysymään varhaiskasvattajien kiinnostusta osallistua opinnäytetyöni haastatteluun. Kierroksen jälkeen minulla oli loput haastateltavat kasassa ja ajat sovittuina. Teemahaastattelurungon (liite 1) olin etukäteen lähettänyt päiväkodin johtajalle sekä varajohtajalle, joiden kanssa muokkasimme sitä ennen haastatteluja. Yksi haastattelu peruuntui päällekkäisyyksien takia.

Haastattelut toteutettiin lokakuussa 2017 ja marraskuun alussa 2017. Haastattelun alussa näytin haastateltavalle haastattelurungon, johon hän sai tutustua. Haastattelun alussa pyysin haastateltavalta lupaa nauhoittaa haastattelun myöhempää litterointia varten sekä painotin haastattelun olevan nimetön. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 92) mukaan haastattelun nauhoittaminen sujuvoittaa haastattelutilannetta sekä luo tilanteesta luontevamman. Nauhoittaminen tallentaa haastatteluun asioita, jotka ovat haastattelutilanteessa mahdollisesti jääneet kuulematta ja huomioimatta. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 92.) Ennen haastattelua kerroin tutkimukseni tarkoituksen sekä kysyttäessä mistä idea tutkimukseeni oli tullut.

Haastattelupaikkana neljässä haastattelussa oli haastateltavan ryhmän toimisto ja yhdessä oltiin työntekijöiden kahvihuoneessa, jonka sai jaettua kahtia. Haastattelut toteutettiin lasten päivälevon aikana, joka oli varhaiskasvattajan rauhallisinta aikaa sekä silloin on vähiten ulkopuolisia häiriöntekijöitä. Kahvihuoneessa tehty haastattelu oli aamupäivällä ulkoilujen aikana. Teemahaastattelussa haastattelupaikan tulisi olla rauhallinen, koska haastattelutilanne vaatii hyvää kontaktia haastattelijan ja haastateltavan välille (Hirsjärvi & Hurme 2010, 74).

Haastattelutilanteessa en kirjoittanut mitään ylös, koska koin sen häiritsevän vuorovaikutustamme haastattelun aikana. Heti haastattelun jälkeen kirjoitin paperille haastattelussa esille nousseita ajatuksia. Haastattelut kestivät keskimäärin 20 minuuttia, mutta kestot vaihtelivat yksittäisten haastattelujen välillä. Haastattelujen kesto yhteensä oli noin 2 tuntia ja 30 minuuttia.

Tallennetun aineiston voi purkaa kirjoittamalla haastattelun sanasta sanaa puhtaasti (Hirsjärvi & Hurme 2010, 138). Itse litteroin saamani aineiston kokonaan. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 32 sivua. Fonttina oli Arial, fonttikoko 12 ja riviväli 1,5. Litteroinnin jälkeen kuuntelin tallenteet ja seurasin samalla tekstistä. Tämän jälkeen tuhosin tallenteet. Haastatteluista seuraavana päivänä litteroin aineiston yhtenäiseksi tekstiksi, jotta haastattelutilanne oli tuoreena muistissa. Edellisen haastattelun litteroinnin tein ennen seuraavaa haastattelua, koska litteroidessakin opin haastattelutilanteista.

Esihaastatteluilla testataan haastattelurungon toimivuutta kuten aihepiirien järjestystä ja hypoteettisten kysymysten muotoilua. Esihaastattelut antavat myös suuntaa haastattelun kestosta. Esihaastattelu on teemahaastattelun välttämätön ja tärkein osa. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 72.) Teemahaastattelurunkoa testasin kavereiden kanssa, jotka työskentelevät lasten kanssa. Heiltä saadun palautteen perusteella muokkasinkin haastattelurunkoa ennen sen hyväksyttämistä.

12.4 Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi

Ennen aineiston analysointia aineisto on muutettava sellaiseen muotoon, josta analysoiminen on mahdollista. Aineiston litterointi eli puhtaaksi kirjoittaminen on

tapa purkaa aineisto. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään toimimaan ilman ennakkoluuloja. Pelkistetyssä muodossa kvalitatiivisen tutkimuksen aineistolähtöinen analyysi tarkoittaa teorian rakentamista aineistosta lähtöisin. Aineiston rajausta pohtiessa on merkityksellistä pohtia myös analysoinnin mielekkyyttä. Aineistolähtöinen analyysi on tarpeellisin silloin, kun tarvitaan perusteita jonkun tietyn ilmiön laadusta. (Eskola & Suoranta 2000, 19, 137.)

Teemoittelussa lähdetään liikkeelle aineistolähtöisesti, jolloin haastatteluista etsitään yhdistäviä tai erottavia seikkoja. Toisinaan haastattelut etenevät ennalta suunniteltujen teemojen mukaisesti, mutta analysointi vaiheessa haastatteluista voi nousta esille teemoja, joita ei aluksi ollutkaan. Tästä johtuen litteroitua tekstiä tulee tarkastella ennakkoluulottomasti. Teemoittelussa apuna voi käyttää koodeja tai taulukoita, joiden mukaan on helpompi löytää samankaltaisuuksia ja yhteisiä nimittäjiä. Teemoittelussa ei ole tarkoitus karsia tekstiä, vaan järjestää uuteen järjestykseen. Järjestellessä aineistoa teemojen mukaisesti, laitetaan kaikki samaan teemaan liittyvät samaan kohtaan. (Eskola 2007, 170; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Teemoittelua voi hankaloittaa se, että haastattelut eivät ole edenneet saman kaavan mukaisesti tai teemoihin liittyviä asioita voi löytyä useasta kohtaa haastattelua. Tällöin joudutaan hieman yhdistelemään vastauksia. (Eskola 2007, 170.)

Tulostettuani litteroidut haastattelut, merkitsin värikynillä jokaisen haastattelun omalla värillään sekä koodilla H1, H2 jne. H1, H2 jne. lyhenteet tarkoittavat haastattelu 1, haastattelu 2 jne. Haastatteluiden koodaukset ovat eri järjestyksessä, missä haastattelut toteutettiin. Tällä tavoin myös pyrin takaamaan haastateltavien anonyymiutta. Litteroituja tekstejä luin useaan kertaan läpi. Aluksi etsin teksteistä yhteisiä tekijöitä. Seuraavaksi toisistaan eroavia. Samalla merkitsin yliviivaustusseilla ja lyijykynällä kiinnostavia kohtia. Tämän vaiheen jälkeen leikkasin haastateltavien vastauksia haastatteluista esille nousseiden teemojen mukaisesti. Jokaiselle teemalle olin tehnyt oman kohdan, jonka alle teemaan liittyvät asiat laitoin. Teemoiksi muodostuivat lapsen tunteiden kohtaaminen, työmenetelmät ja välineet, työilmapiiri ja esimiehen merkitys, varhaiskasvattajan tunteet, haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa toiminen, pienryhmätoiminta ja kehittämisideat.

Aineiston teemoittelun jälkeen on vaihe, jossa aineisto analysoidaan. Analysointivaiheessa tutkija lukee saadun aineiston useaan kertaan läpi ja tekee siitä tulkintansa muistiinpanoja apuna käyttäen. Samalla aineistoon voi ryhtyä liittämään teoreettisia viitekehyksiä. Analysoinnin tehtävänä on tiivistää aineistoa. (Eskola 2007, 171–173.) Analysointivaiheessa luin vielä saamani aineistot kokonaisuudessaan läpi, jotta saisin kokonaiskuvan. Tämän jälkeen siirryin tulkitsemaan teemoittain jaettuja aineistoja.

Analysoinnin jälkeen tutkijan on poimittava aineistostaan tärkeimmät kohdat. Aineistosta riippuen esille nostetaan joko mielenkiintoisimpia seikkoja tai tasa-puolista kuvaamista ilmiöstä. (Eskola 2007, 173.) Itse keskityin mielenkiintoisimpien seikkojen esille tuomiseen. Analysoinnin ja tulkintojen jälkeen kytketään teoria tutkimukseen mukaan (Eskola 2007, 177). Lopullinen materiaalini raporttiin muotoutui tutkimustulosten ja johtopäätösten perusteella.

13 Tulokset

Tässä luvussa käsittelen opinnäytetyön aineiston pohjalta saatuja tuloksia. Tulokset on jaettu haastatteluista nousseiden teemojen mukaisesti. Haastatteluissa oli paljon samanlaisia teemoja, mitä teemahaastattelurungossa oli mietittynä, mutta sieltä löytyi usean lukukerran jälkeen myös uusia mielenkiintoisia teemoja, jotka liittyivät tutkimuskysymykseen. Saaranen-Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006) mukaan sitaattien käyttö havainnollistaa raporttia, joten olen tuonut esille muutamia. Sitaatit myös todistavat lukijalle tutkijalla olleen todella jokin aineisto, johon hänen analyysinsä pohjautuu (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

13.1 Lapsen tunteiden kohtaaminen

Lähes kaikki haastateltavat toivat esille, että syksyllä 2017 on keskitytty enemmän tunteiden käsittelyyn. Tunteiden käsittely on korostunut erityisesti ryhmässä, joissa on lapsilla enemmän tunne-elämän häiriöitä. Myös pienempien ryh-

mässä on viime aikoina tunteita käsitelty paljon. Haastateltavat kokivat tunteista puhumisen olevan yleisestikin ajankohtainen asia iästä ja asiakasryhmästä riippumatta.

”Ihan se on niinku joka päivästä ja hetkistä erilaisia tunteita... ja sit huumorilla mennään paljon ohi esim. draamojen. Tässä porukassa pystyy tekemään sen. Isommilla on se etu.” (H3)

Haastateltavat painottivat, että lapsen pitää ja saa näyttää kaikki tunteensa ilman hylkäämisen pelkoa. Eräs haastateltava koki varhaiskasvattajien olevan tukevia vuoria, jotka eivät mene rikki, vaikka mitä tunteita lapsi näyttäisi. Tunteiden ilmaisua ja tunteen vallassa toimimista harjoitellaan sitten yhdessä erilaisia työmenetelmiä ja -välineitä hyödyntäen. Raportin edetessä käsitelen laajemmin menetelmiä ja välineitä, jotka ovat haastateltavien mukaan ryhmissä käytössä.

Haastateltavat kokivat, että iloisiin tunteisiin on helpompi mennä mukaan iloitsemaan ja sinne menemistä ei tarvitse suuremmin miettiä. Riitatilanteisiin menemisen osa koki hankalammaksi. Tämän haastateltavat tarkensivat, että oman mielentilan täytyy olla oikea, kun menee paikalle. Esimerkkinä he toivat, ettei mene heti syyttävään sävyyn tilanteeseen, vaan ennemmin neutraalilla, rauhallisella ja kuuntelevalla otteella. He kokivat lapsen reagoivan aikuisen sävyyn tulla tilanteeseen ja toisinaan lapset eivät suostu kertomaan tapahtunutta, mikäli aikuinen on tullut syyttäen ja provosoivasti.

13.2 Toimintatavat ja työmenetelmät

Lapsen yksilöllisiä vaikeita tunteita harvoin käsitellään koko ryhmänä, vaan niiden käsitteleminen tapahtuu yksilöllisesti. Sen sijaan iloiset kokemukset käsitellään ryhmässä kaikkien kesken, mikäli lapsi niin haluaa. Pienempien ryhmässä tunteiden käsittely tapahtuu enemmän lapsen kanssa kahdestaan, koska kaikki lapset eivät osaa vielä hahmottaa toisen tunnetiloja samalla tavalla kuin isompien ryhmässä.

Haastateltavat kokivat tunteiden sanoittamisen olevan yleisin tapa käsitellä lapsen tunnetiloja. Sanoittaminen ei vaadi konkreettisia välineitä ja sitä voi tehdä missä vain. Haastateltavat toivat kuitenkin esille heillä olevan erilaisia työvälineitä tunteiden ilmaisun tukemiseen. Toisissa ryhmissä ne ovat helpommin saatavilla mitä toisessa. Kolme haastateltavaa toi esille heillä käytössä olevan miniverso-mallin. Haastattelujen edetessä selvisi sen olevan jokaisessa ryhmässä käytössä. MiniVerso eli vertaissovittelumalli, jossa riitatilanteita pyritään selvittämään kuuntelemalla jokaisen osapuolen näkemys tilanteesta. Mallissa lapset pyrkivät aikuisen tukemana löytämään ratkaisuja ristiriitoihinsa. MiniVersossa ei veloiteta pyytämään anteeksi, ellei se ole lasten ratkaisu tilanteeseen. (Verso 2017.) Haastateltavien mukaan miniverson tavoitteena on saada lapset kohtaamaan toisensa ja toimivan yhteistyössä. Samalla he ohjaavat lapsia miettimään pidemmälle tilanteeseen ja miettivän kuinka seuraavalla kerralla ei olla samanlaisesta tilanteesta selvittämässä ristiriitoja. Haastateltavat kokivat MiniVerson olevan hyvä työväline, jolla saadaan lapset osallistettua ratkaisujen löytämiseen heitä koskevissa ristiriidoissa. Joissakin ryhmissä on tehty erikseen sovittelunurkkaus, jonne mennään sovittelemaan ristiriitoja.

Ryhmissä käytetään paljon sanoittamista tunteiden tukemiseen. Sanoittamisen lisäksi on käytössä erilaisia kuvakortteja, joita hyödynnetään ryhmissä eritavoin. Esimerkiksi jokaisessa ryhmässä on käytössä tunneympyrä. Tunneympyrää voi hyödyntää muun muassa laittamalla nuolen sen hetkisen tunteen kohdalle ja käydä sitä läpi.

”Meidän ryhmässä tunneympyrää ei olla vielä hirveesti käytetty, kun ollu nii vähä aikaa vasta seinällä. Toki se on siellä lasten saatavilla ja lasten näkyvillä. Mutta jos lapsi siihen pysähtyy ja jää kahtelemaan, niin silloin ollaan yritetty kahtoo sitä, mutta ei olla sitä muuten vielä käytetty kertaakaan.” (H1)

Myös eri taidelajien yhdisteleminen on ollut yleistä tunteiden ilmaisun tukena. Varhaiskasvattajat pyrkivät löytämään oman ryhmän kannalta toimivimmat työvälineet ja toimimaan niiden mukaisesti.

Kuvien ja tunnekorttien hyödyntäminen näkyy eräässä ryhmässä ”huomaa hyvänä”. Sen pohjana toimii positiivinen pedagogiikka. Positiivinen pedagogiikka on haastateltavien mukaan myös koko talon yhteisenä teemana. Positiivisessa pedagogiikassa huomataan negatiivisen toiminnan sijasta positiivinen toiminta ja kannustetaan positiivisiin tunteisiin ja hyvään toimintaan. Se keskittyy erityisesti vahvuuksiin ja niiden kautta vahvistaa positiivisia tunteita. (Geelong Grammar School 2017.) Haastateltavan mukaan tähän on käytössä korttisarja, josta he ovat valinneet aina kolme tunnetta, joita käsitellään noin kuukauden ajan eri tavoin. Huomaa hyvässä huomioidaan positiivinen toiminta. Ideana heillä on ollut, ettei negatiivista toimintaa huomioida niin paljon, vaan keskitytään enemmän hyvän toiminnan huomioimiseen. Silloin tällöin lapset saavat laittaa pikkutähden heidän isoon tähteen niin sanotusti palkintona hyvästä toiminnasta.

” Ryhmissä on järjestetty erilaisia teemaviikkoja, joiden aikana keskitytään erityisesti tunteiden käsittelemiseen ja niiden ilmaisuun. Ryhmään ollaan suunniteltu tunne- ja kaveritaito teemaa. Tällöin harjoiteltaisiin kaverin ja erilaisten tunnetilojen kohtaamisia. Tarkkaa toteutusta ei ollut vielä mielessä, mutta ideoita on useita.” (H1)

13.3 Työilmapiirin ja esimiehen merkitys työssä

Haastateltavat nostivat tiimin jäsenten roolin ja merkityksen olennaisena osana työssä jaksamiseen. Jokaisessa ryhmässä toimii useampi työntekijä, jotka muodostavat tiimin. Haastateltavat kertoivat jokaisella olevan oma roolinsa, mutta he keskustelevat ja päättävät asioista tiiminä. Haastateltavani kokivat tiiminsä olevan huippuja ja tiimin jäsenillä olevan samanlainen ajatusmaailma asioiden suhteen. Mikäli varhaiskasvattajalla on herännyt huoli jostakin lapsesta, käsittelevät he asiaa koko tiimin kesken.

”Pystytään puhumaan ja voidaan käyttää huumoria, eikä kenenkään tarvii turhaan pingottaa hermojaan.” (H3)

Eräs haastateltava koki yhteisesti päätettyjen linjausten asioiden hoitoon tuovan lapselle turvallisuuden tunnetta. Samalla se heijastuu lapsen käytökseen. Erityi-

sesti ryhmissä, joissa on paljon tunne-elämän haasteita, korostuu yhteisen linjauksen noudattaminen.

Tiimien lisäksi haastateltavat nostivat esille esimiehen tärkeyden. He kokivat esimiehen olevan helposti lähestyttävä ja huoneeseen on helppo mennä yllättäenkin. Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että esimies ottaa selvää ryhmän tilanteesta ja haluaa olla tietoinen talon sisällä tapahtuvista asioista. Haastateltavista neljä kertoi käyvänsä säännöllisesti esimiehen luona keskustelemassa ryhmän asioista. Yksi haastateltavista toi esille esimiehen joustavuuden tiettyyn rajaan asti. Esimerkkinä hän toi sijaisten tai opiskelijoiden hankkimisen ryhmään. Esimies sai myös siitä kiitosta, että ymmärtää varhaiskasvattajilla olevan myös muutakin elämää kuin työ.

Keskusteltaessa muista ryhmistä saadusta tuesta haastateltavat olivat harmissaan, koska aina ei näe kuin aamupäivän ulkoilussa ketä talon toisessa päässä on töissä. Haastatteluista kävi ilmi, että viereisistä ryhmistä on helpompi pyytää apua muihin ryhmiin verrattuna. Poikkeuksena olivat kuitenkin ulkoilutilanteet, joissa kaikki varhaiskasvattajat katsovat kaikkien ryhmien lasten perään ja puuttuvat tarvittaessa lasten välisiin tilanteisiin.

13.4 Varhaiskasvattajan omat tunteet

Puhuttaessa varhaiskasvattajien tunteista, jokainen haastateltava mietti vastaustaan jonkin aikaa pyöritellen erilaisia muotoja ääneen. Heti aluksi he olivat sitä mieltä, että kaikki tunteet saa näyttää. Hetken pohdinnan jälkeen, he pohtivat erilaisia tunnetiloja, joita on olemassa. Varhaiskasvattajat kokivat, ettei ole olemassa niin sanottuja kiellettyjä tunteita. Vaikeiden tunteiden, kuten surun ja vihan selittäminen lapselle on erityisen tärkeää. Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä ammatillisuuden säilyttämisestä omien tunteidensa kohdalla. He kokivat vaikeiden tunteiden olevan tunteita, joiden näyttämistä lapselle pitää pohtia ja miettiä, mikä on lapsen kokemuksen ja kehityksen kannalta suotavaa. Mikäli lapsi näkee aikuisen olevan esimerkiksi vihainen, on lapselle selitettävä, miksi on vihainen. Osan haastateltavien mukaan lapsi voi tuntea hämmennystä, mikä-

li aikuinen ei selitä tunnetilojaan heille. Haastateltavat kokevat olevansa malleina lapsille, kun he kykenevät näyttämään lapselle myös omia tunteitaan.

”Kerrottais lapsille, siitä että meilläkin on tunteet ja myös tunnetaan jotakin jollakin tavalla, jos ei, niin myöhän oltais koneita. — — Lapsen on hyvä nähdä, että aikuisella on myös tunteet, mutta aikuinen pystyy ja osa hallita esim. suuttumusta ja harmitusta. Se on myös malli lapselle.” (H5)

Haastateltavani olivat samaa mieltä ilon tunteiden näyttämisestä. Heidän mielestään iloon ja riemuun on helppo mennä mukaan. He kokivat, kun aikuinen menee iloon mukaan se vahvistaa lapsen kokemusta ilosta. Samalla he saavat luottamusta luotua lapseen ja lapsi kokee heidän huomanneen hänet. Ilon tunteita haastateltavat eivät pohtineet kauaa, koska niitä he pitivät suoraan sallittuina.

13.5 Haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa toimiminen

Haastateltavat kokivat haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa toimisen kuormittavana ja erilaisia työmenetelmiä vaativana. Heidän mielestään erityisesti haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa täytyy olla silmät myös selässä. Ennakoinnin merkitys korostui lähes kaikissa haastatteluissa sekä tietyissä päivärytmeissä pysyminen tuotiin esille. Päivän rakenne ajateltiin joissakin haastatteluissa liittyvän ennakointiin. Haastavasti käyttäytyvälle lapselle on käytössä selkeä rakenne päivässä, milloin mitäkin tapahtuu. Myös siirtymätilanteet luodaan joustavasti ja toiminnan mukana meneväksi. Eräs haastateltava toi esille, että heidän ryhmässään helposti ratkotaan tilanteita lyömällä. Tällöin on harjoiteltu toisen positiivista koskettamista ja silittämistä. Koskettamisen tukena kerrotaan lapselle sanallisesti, miten tulisi toimia lyömisen sijasta.

Keskustellessa lapsen poistamisesta väliaikaisesti käynnissä olevasta toiminnasta, näkivät haastateltavat tämän enemmän mahdollisuutena rauhoittua kuin rangaistuksena. Heidän kokemuksensa mukaan toisinaan tulee tilanteita, jolloin lapsi joudutaan tuomaan erilleen oman ja muiden turvallisuuden takaamiseksi.

Tilanteesta poistamisen edellytyksenä on, ettei lapsi joudu jäämään yksin. Aikuisen tulee olla koko ajan läsnä sekä selittää lapselle tarkasti ja kehitystason mukaisesti, miksi näin toimittiin. Haastateltavien kokemuksen mukaan aikuisen läsnäolo tuo lapselle turvallisuuden tunteen ja mahdollisuuden käsitellä rauhasa omia tuntemuksiaan. Kysyttäessä tarvitseeko haastavan tilanteen jälkeen vaihtaa työntekijää kyseenomaisen lapsen kanssa. Vastaukset jakautuivat kahdella tavalla. Muutaman mielestä tilanteen jälkeen on hyvä vaihtaa työntekijää, toisten mielestä taas ei.

”Välillä on hyvä vaihtaa työntekijää pitkän tilanteen jälkeen. Ja siis joskus se aggressiivinen tilanne, ennen kuin se saadaan täyteen voimaan, niin voidaan saada laukeemaan, kun työntekijä vaihtuu. Siinä niinku tavallaan voidaan ehkästä aggressiivista hetkeä, saa väylän voi ennalta ehkästä tilanteen.” (H2)

He, jotka olivat sitä mieltä, ettei työntekijää vaihdeta, kokivat sen näyttävän lapselle, että kestämmme kaiken ja pystymme jatkamaan. Ne, jotka kokivat työntekijän vaihdoksen olevan hyvästä, kokivat sen ennakointina sekä mahdollisten jatkotilanteiden välttämisenä. He toivat myös esille työntekijän jaksamisen tilanteen jälkeen lopputyöpäivän ajaksi. He kokivat pienen hengähdystauon edesauttavan saman lapsen kanssa toimimisen sujuvuutta jatkossa.

13.6 Pienryhmätoiminta tunteiden tukemisessa

Pienryhmissä pystyy haastateltavien mielestä käsittelemään syvällisemmin tunteita ja jokainen lapsi pystytään huomioimaan paremmin ja yksilöllisemmin. Jokaisessa pienryhmässä kuitenkin käsitellään samat asiat. Yksi haastateltava toi esille päiväkodin erityislastentarhanopettajan, joka on heidän ryhmäänsä luonut oman ryhmän, jossa käsitellään tunteita. Ryhmä on muotoutunut lapsista, joilla on samanlaisia tarpeita.

Kaksi haastateltavaa kokivat pienryhmien olevan mahdollisuus käsitellä tunteita yksilöllisemmin. Pienryhmissä on myös rauhallisempaa, koska vähemmän lapsia sekä häiriötekijöitä isoihin tiloihin verrattuna. Pari haastateltavaa toi esille

pienryhmän tärkeyden lapselle. Heidän kokemansa mukaan jotkut lapset toimivat paremmin pienryhmässä isomman ryhmän sijasta. Heidän mielestään lapset pystyvät keskittymään paremmin sillä hetkellä olevaan toimintaan. Lapset ottavat mahdollisesti paremmin ohjeistusta vastaan. Varhaiskasvattajat toivat myös esille isossa ryhmässä toimimisen tärkeyden. Heidän mukaansa pienemmissä ryhmissä harjoitellaan toimintaa, jota pystytään myöhemmin soveltamaan ja käyttämään isossa ryhmässä toimimiseen.

13.7 Kehittämideoita

Kysyessäni haastattelun lopussa kehittämideoita, joilla voisi parantaa omaa ammatillisuuttaan tai lasten kanssa työskentelyä. Aluksi haastateltavat eivät keksineet mitään, mutta hetken pohdinnan jälkeen tuli muutamia ideoita. Useat haastateltavat kokivat, että lisäkoulutus haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa toimimiseen ei olisi pahitteeksi. Alla on lainaus H3 haastattelusta.

”Varmaan aggressiivisen lapsen kohtaamiseen toivoisi lisäkoulutusta. ei kuitenkaan kokopäivän koulutukseen, koska vain muutama pääsisi esim. typistettyjä iltapäivä koulutuksia. Positiiviset tunteet on helpompi käsitellä ja jakaa, et se ois niinku hyvä. Kun on patti tilanne, että miten toimit ja mistä päästä lähdet purkamaan sitä.”

Toiveena oli lähinnä, kuinka tilanteessa olisi hyvä toimia ja kuinka tilanteen jälkeä toiminta jatkuisi luontevasti. Haastateltavat toivat kuitenkin esille, että sen ei tarvitsisi olla koko päivän koulutus, koska silloin harva pääsisi paikalle.

Jotkut haastateltavat kokivat, etteivät tarvitse konkreettisia menetelmiä ainaakaan vielä, koska viime vuosina on tullut valtavasti uusia työmenetelmiä. Heidän mielestään nykyisiäkään menetelmiä ei ole vielä käytetty paljon eikä kaikkia ole ehtinyt käyttää tai soveltaa oman ryhmänsä kanssa. Päiväkodilla erityislastentarhanopettaja on tiiviisti mukana lasten arjessa. Varhaiskasvattajat kokivat saavansa häneltä myös tukea joidenkin lasten kohdalla tunteiden ilmaisuun liittyen. Myös kollegoilta saatiin apua ja tukea erilaisten menetelmien hyödyntämisessä.

”Jokainen meistä täällä on persoona ja jokaisella omat vahvuutensa, joita voi hyödyntää. Ei niinku tarvii yksin pärjätä ja jokainen on taitava eri asiassa.” (H4)

14 Yhteenveto ja johtopäätökset

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kartoittaa, millaisia menetelmiä varhaiskasvattajilla on käytössään lapsien tunteiden ilmaisun tukemiseen sekä minkälaisia keinoja he mahdollisesti haluaisivat lisää. Halusin selvittää kuinka varhaiskasvattajat tukevat lapsia heidän tunteidensa ilmaisussa sekä kuinka lapsen tunteet kohdataan. Saaduista tuloksista ilmeni päiväkodilla olevan paljon erilaisia työvälineitä ja -menetelmiä, joita he hyödyntävät tunteiden tukemisessa. Jokaisessa ryhmässä on mahdollisuus käyttää samoja työvälineitä, mutta jokainen ryhmä käyttää niitä sovelletusti ja mahdollisuuksien mukaan. Saatuja tuloksia voisi ja tulisikin hyödyntää kehiteltäessä päiväkodin toimintaa kuunnellen varhaiskasvattajia, koska haastatteluista nousi esille kehittämisideoita. Varhaiskasvattajat ovat arjessa läsnä ja tietävät miten mikäkin toimii käytännössä.

14.1 Lapsen tunteet ovat varhaiskasvattajille tärkeitä

Saaduista tutkimustuloksista ilmeni selkeästi, että jokainen varhaiskasvattaja piti lasten tunteita tärkeinä ja, että lapsen pitää saada näyttää niitä. Tunteiden käsittelyyn oli käytössä erilaisia menetelmiä ryhmäkohtaisesti. Tutkimustulokset osoittivat, että varhaiskasvattajat haluavat olla läsnä lasten erilaisissa tunnetiloissa sekä tukea lasta niissä hänen tarvitsemallaan tavalla.

Tutkimustulokset osoittivat, että lapsen kuunteleminen ja mielipiteen selvittäminen ovat olennainen osa tunnetyöskentelyä ja lapsen kanssa toimimista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan, että lasten vuorovaikutustaitojen kehittymiseen vaikuttaa kokemus kuulluksi tulemisesta (Opetushallitus 2016, 41). Erityisesti ristiriitatilanteissa lapsen mielipiteet kuunneltiin. Kuten

aiemmin esittelin päiväkodilla käytössä olevan sovittelumallin MiniVerson, jonka tarkoituksena oli kuunnella ristiriitatilanteeseen osallistunutta lasta.

Vaikka jokaisessa ryhmässä on samoja työvälineitä, eivät he niitä välttämättä käytä samalla tavalla. Heidän kokemustensa mukaan tietty toimintatapa ei toimi oman ryhmän kanssa. Pienryhmätoiminta oli käytössä jokaisessa ryhmässä, jolloin he saivat rauhoitettua toimintaa. Samalla toimiminen mahdollisti yksilöllisemmän työskentelyn. Pienryhmätoiminnan hyödyt olivat lapsen huomioiminen paremmin kuin isossa ryhmässä. Haastateltavat kokivat, että pienryhmätoimintaan voi vaikuttaa varhaiskasvattajien resurssit. Myös Ahonen (2017, 187) on sitä mieltä, että pienryhmätoiminnan aikana varhaiskasvattajalla on enemmän yksilöllistä aikaa yksittäiselle lapselle. Tämä mahdollistaa lapsen tarpeiden huomioimisen toiminnan toteuttamisessa (Ahonen 2017, 186).

Pienryhmätoiminta nähtiin hyvänä keinona tunnettyöskentelyssä. Isossa ryhmässä toimiminen vaatii omat toimintatapansa, joita voi aluksi harjoitella pienemmissä ryhmissä. Pienryhmätoiminta ehkäisee haastavia kasvatustilanteita (Ahonen 2017, 183). Pienryhmissä lapset voivat osallistua aktiivisemmin toimintaan (Ahonen 2017, 187). Isoissa ryhmissä toimiminen kuormittaa erityisesti niitä lapsia, joiden kehityksellinen kapasiteetti ei vielä tue selviytymistä sosiaalisista tilanteista. Sosiaaliset tilanteet voivat nostaa lapsen stressitasoa. Tällöin pienryhmätoiminta on heille hyödyksi. (Ahonen 2017, 184.)

Haastavasti käyttäytyvän lapsen kohtaaminen nähtiin haasteena monessa ryhmässä. Haastateltavat kokivat toisinaan neuvottomuutta, kuinka toimia hankalassa tilanteessa. Tuloksista selvisi kuitenkin, että jokainen tiesi miten teoriassa tulisi toimia, mutta käytäntöön soveltamiseen kokivat tarvitsevansa tukea, esimerkiksi lisäkoulutuksilla. Haastavissa tilanteissa Ahosen (2017, 76) mukaan erilaisten vuorovaikutustaitojen soveltaminen ja syventäminen vähentäisi haastavien tilanteiden kuormittavuutta. Tuloksista ilmeni myös, että haastavat tilanteet nähtiin kuormittavina ja niiden jälkeen kollegoiden kanssa juttelu mahdollisesti auttoi. Ahonen (2017) on tehnyt tutkimuksen, jossa tarkastelee varhaiskasvattajien vuorovaikutusta haastavissa kasvatustilanteissa. Hän korostaa, että jokainen haastava kasvatustilanne on ainutlaatuinen, johon vaikuttaa useat

asiat. Vaikuttavia asioita voivat olla ryhmän koko ja kasvatushistoria yksittäisen lapsen kanssa. (Ahonen 2017, 75–76.) Tutkimustuloksista selvisi, että työntekijän vaihtaminen haastavan tilanteen jälkeen jakoi mielipiteitä. Tämä saattaa johtua osittain varhaiskasvattajan taustalla olevasta työkokemuksesta lapsien kanssa sekä lapsituntemuksesta. Joidenkin lasten kanssa toinen varhaiskasvattaja selviää paremmin. Työntekijän vaihtaminen voi olla uhka tai mahdollisuus. Mahdollisuutena tilanne saadaan raukeamaan sekä lapsi saattaa provosoitua tilanteesta olleesta varhaiskasvattajasta, jolloin varhaiskasvattajan vaihtaminen voi olla hyvä asia. Uhkana sen sijaa, että lapsi voi kokea, ettei työntekijä jaksaa tai kestä häntä eikä näytä tunteitaan enää tai lapsi voi kokea sen voittona.

14.2 Työilmapiirin merkitys ja varhaiskasvattajan omat tunteet

Haastatellut varhaiskasvattajat pitävät esimiehen kiinnostusta ryhmien tilanteista positiivisena ja tärkeänä. Varhaiskasvattajien mukaan esimiehen luokse on helppo mennä. Esimieheltä saatu tuki auttaa varhaiskasvattajia jaksamaan työssään. Esimiehen joustavuus nähtiin myös positiivisena asiana. Esimies tutkii yhdessä varhaiskasvattajien kanssa uusia käytäntöjä sekä kannustaa ja motivoi henkilökuntaansa (Kanninen & Sigfrids 2012, 225). Muiden ryhmien varhaiskasvattajien näkeminen ja niiltä saatu tuki harmitti hieman haastateltavia. Viereisiltä ryhmiltä saatu tuki korostui senkin edestä sitten. Oman ryhmän tiimin merkitys oli suurin syy jaksamiseen työssä. Tuloksista ilmeni, että tiimien kanssa voi vaihtaa ajatuksia ja tämän hetkiset tiimit ovat muotoutuneet hyvin ja heillä on yhteinen ajatusmaailma asioiden hoidosta. Yhteisen ajatusmaailman myötä on helpompi sopia asioita eikä erimielisyyksien selvittämiseen mene turhaa aikaa. Myös lasten tunteiden tukemiseen varhaiskasvattajien johdonmukaisella toiminnalla on suuri merkitys (Ahonen 2018, 252).

Hyvän esimiehen ja tiimin merkitys on olennainen osa työssä jaksamisen kanssa. Mikäli työssä käyminen ei tunnu mieleiseltä ja jos siellä joutuisi vääntämään jokaisesta asiasta kollegoiden kanssa, ei työssä viihtymisenkään olisi mahdollista. Erityisesti ryhmissä, joissa tukea tarvitsevia lapsia on paljon, vaatii arjen jaksaminen varhaiskasvattajalta paljon (Ahonen 2017, 252). Mikäli tiimin yhteishenki ei ole hyvä, työ muuttuu voimavaroja vieväksi, eikä kenelläkään ole hyvä

olla. Ensiarvoisen tärkeää on panostaa avoimeen ja myönteiseen keskustelukulttuuriin. (Ahonen 2017, 252–253.) Työn mielekkyys heijastuu myös omaan toimintaan. Näin ollen varhaiskasvattajan tunnetila siirtyy myös lapseen. Lapsi voi oireilla eri tavalla, mikäli aikuinen ei tunnu olevan aidosti läsnä ja kiinnostunut. Koska esimies on samassa rakennuksessa varhaiskasvattajien kanssa päivittäin, kokivat varhaiskasvattajat tämän positiivisena ja se edesauttoi heitä lähestymään häntä.

Keskusteltaessa varhaiskasvattajien omista tunteistaan ja niiden näyttämistä lapselle, sai se varhaiskasvattajat ajattelemaan omia tunteitaan ja niiden näyttämistä ammatillisessa mielessä. Tuloksista ilmeni, että varhaiskasvattajat olivat yhtä mieltä siitä, ettei lapselle voi näyttää omia tunteiden purkauksiaan. Ilon tunteet saa näyttää kokonaisuudessaan, koska he kokivat lapsen myös näkevän ja mahdollisesti liittyvän aikuisen iloon. Tunteiden purkaukset sen sijaan heidän mielestään kuuluivat lapsille. Aikuinen saa kertoa, mikäli häntä suututtaa, mutta ei saa näyttää sitä laajasti. Aikuisen suuttuminen ei saa henkilöityä tai liittyä johonkin tiettyyn lapsiryhmään (Ahonen 2017, 67–68).

Ahosen (2017, 66–67) mukaan varhaiskasvattajan tunteiden säätelyyn vaikuttaa taito tunnistaa ja tulkita omia tunteitaan sekä tieto siitä, mitä tekijät vaikuttavat tunteiden taustalla. Jokainen meistä kantaa mukanaan tunnekokemuksia, jotka ovat lapsuudesta peräisin. Osa tunnekokemuksista voivat näkyä samalla tavalla, miten lapsuudessa on totuttu käsittelemään tietynlaisia tilanteita. (Ahonen 2017, 67.) Haastateltavien mielestä omat reaktiot näyttävät lapselle, kuinka tunteita käsitellään ja ilmaistaan. Lapset pitävät aikuisia niin sanotusti malliesimerkkinä, joista saa ottaa mallia. Aikuisen huono käytös voi johtaa näin ollen lapsen huonoon ja ei toivottuun käytökseen. Lasta on hankala torua, mikäli itse toimii omien ohjeidensa vastaisesti. Lapsen turvallisen kehityksen kannalta on erityisen tärkeää, että aikuinen on riittävän tasapainoinen kohdatessaan lapsen voimakkaita tunteita (Ahonen 2017, 67). Esimerkiksi jos aikuinen ei kykene kohtaamaan lapsen voimakasta kiukkua, voi lapsi kokea, että hän jää yksin omien tunteidensa kanssa. Lapsen sosiaalis-emotionaaliseen kehitykseen vaikuttaa lapsen kokemukset aikuisen kyvystä vastaanottaa lapsen tunneviestejä. Aikui-

sen rauhallisuus viestittää lapselle, että sen hetkisestä tunnetilasta selvitään yhdessä. (Ahonen 2017, 67.)

Aikuisten omien tunteiden näyttäminen on mallina lapselle, mutta myös vaikutus lapsen mielentilaan. Aikuinen voi ja saa näyttää omia tunteitaan. Hänen on kuitenkin pystyttävä selittämään ne lapselle ymmärrettävästi lapsen kehitystaso huomioon ottaen. Vanhempien lasten kanssa aikuinen pystyy näyttämään tunteitaan enemmän ja ottamaan mukaan jopa leikkiä. Pienten lasten kanssa myös non-verbaalin eli sanattoman viestinnän pitää kuvata tunnetta, jonka ilmaisee. Pienet lapset aistivat suurimmilta osin tunteita nimenomaan sanattomasta viestinnästä. Ahosen (2017, 67) mukaan tunteiden läsnäolon kieltämisen ja tukahduttamisen sijaan tunteita pitäisi käsitellä avoimesti.

15 Pohdinta

Opinnäytetyöni tehtävänä oli kerätä tietoa päiväkodin varhaiskasvattajilta, kuinka he tukevat lapsia heidän tunteiden ilmaisussaan. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kartoittaa, millaisia menetelmiä varhaiskasvattajilla on käytössään lasten tunteiden ilmaisun tukemiseen sekä minkälaisia keinoja he mahdollisesti haluaisivat lisätä. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa jo olevasta osaamisesta ja menetelmistä.

Haastateltavia oli viisi, joka varmisti aineiston riittävyyden. Aineistosta nousi esille hyviä tuloksia, jotka vastasivat tutkimuskysymykseen hyvin. Tutkimuksen tulokset osoittivat varhaiskasvattajien pohtineen tunnetyöskentelyä lasten kanssa sekä aihe oli ajankohtainen. Tuloksista ilmeni, että varhaiskasvattajat pitävät lasten tunteita tärkeinä ja haluavat olla tunnekokemuksissa mukana.

15.1 Luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija itse on tutkimuksen keskeinen tutkimusväline, johon vaikuttaa tutkijan avoimuus ja sen myöntäminen. Pohtiessa luotetta-

vuotta on arvioitava koko tutkimusprosessia. Laadullinen tutkimus on usein määrällistä tutkimusta henkilökohtaisempi. Lopullinen tutkimusraportti on keskeinen osa-alue tutkimuksen luotettavuudessa. (Eskola & Suoranta 2014, 211–212; Kiviniemi 2007, 83.)

Koska keräsin aineistoa haastattelemalla, oli minun pystyttävä takaamaan vastaajien anonyymius. Tuloksia käsittelin ainoastaan itse sekä hävitin analysoinnin jälkeen oikealla tavalla. Nauhoitin haastattelutilanteet, jotta pystyin niitä purkaessani kiinnittämään huomiota myös äänenpainoihin. Nauhoittamalla sain myös tietoja, jotka haastattelutilanteessa mahdollisesti olivat jääneet huomaamatta.

Ennen haastattelua on kysyttävä haastateltavalta lupa sekä kertoa miksi ja mihin nauhoitus tehdään. Koska haastattelut sijoituivat yhteen päiväkotiin, en lopullisessa raportissani mainitse toimeksiantajaani. Näin ollen pystyn takaamaan paremman anonyymiuden haastateltaville. Tämä menettely saattoi rohkaista haastateltavia kertomaan avoimemmin omia kokemuksiaan.

Tutkijan näkemys ja tulkinta kehittyvät tutkimusprosessin edetessä, koska tutkija on eräällä tapaa aineistonkeruuväline. Koska laadullisessa tutkimuksessa prosessi kehittyy ja muotoutuu koko ajan, jolloin tarkastelu edellyttää myös joustavaa mukautumista. (Kiviniemi 2007, 81.) Haastattelussa tutkijalla on mielestäni myös suuri rooli. Tutkija voi huomaamattaan ohjata haastattelutilannetta, jolloin saatu aineisto ei ole puolueeton. Tutkija saattaa myös kiirehtiä seuraavaan kysymykseen, jolloin voi jäädä jotain arvokasta tietoa saamatta. Tähän voi vaikuttaa ennalta tunnettu haastateltava tai kiire. Haastattelutilanteet pyrin luomaan mahdollisimman rennoiksi, esimerkiksi päätin olla kirjoittamatta muistiinpanoja haastattelun aikana. Koin tämän häiritsevän luontevaa keskustelua. Jokaisen haastattelun jälkeen kirjoitin havaintojani ylös analysointia varten.

Koska opinnäytetyöni keskittyi varhaiskasvattajien toimintaan. Saattoi heille helposti syntyä olo, että arvostelen heidän tekemisiään. Painotin heille, etten ole arvioimassa heitä. Enemminkin olin kartoittamassa kehitysideoita heidän koko talon toimintaansa, jotta toiminta olisi lapsen edunmukaista. Tehtyäni haastattelut pohdin haastatteluja monelta kannalta ja koin, että haastateltavat olivat alku

jännityksen jälkeen rentoina ja kertoivat avoimina kokemuksistaan. Esimerkkejä sain niukasti, mutta en uskonut tämän vaikuttavan tutkimukseni luotettavuuteen.

Haastattelujen äänitteet poistin heti litteroinnin jälkeen. Litteroidut materiaalit, hävitin silppurilla opinnäytetyöni tarkistukseen jättämisen jälkeen. Haastateltavan oli mahdollista perua osallistumisensa haastatteluun, milloin halusi ilmoittamalla siitä minulle.

Opinnäytetyöni luotettavuuden kannalta reflektoin omaa toimintaani koko prosessin ajan sekä pyrin hahmottamaan ja havaitsemaan puutteita. Reflektoinnin aikana opin paljon uutta opinnäytetyön prosessista sekä siitä kuinka mahdollisesti toimisikin eri tavalla seuraavassa tilanteessa. Koska litteroin saamani aineiston seuraavana päivänä haastattelusta, kuitenkin ennen seuraavaa haastattelua, opin jokaisesta haastattelutilanteesta jotakin uutta.

Eskolan ja Suorannan (2000) mukaan tutkijan eettisyys tutkimustaan kohtaan joutuu prosessin aikana useasti koetukselle. Eettisiä valintoja joutuu tekemään muun muassa tutkimuslupien, tutkimuksesta tiedottamisen ja teorian kanssa. Koska käytin haastattelutilanteissa nauhoitusta aineiston keräämisen tukena, tuli minun kysyä haastateltavilta lupaa nauhoittamiseen. Ennen haastatteluun menoa oli minun pohdittava miksi käytän nauhoittamista sekä miettiä perusteluja, mikäli haastateltava niitä kysyy. Haastattelutilanteeseen mennessä kysyin haastateltavalta lupaa nauhoittaa haastattelutilanne sekä oma-aloitteisesti kerroin miksi nauhoittaisin ja mihin sitä hyödyntäisin. Koin tämän ratkaisun olevan luonteva sekä kertovan minun pohtinen asiaa jo etukäteen.

Tutkimusluvut opinnäytetyöhöni kirjoitti päiväkodinjohtaja, jonka kanssa olin käynyt keskustelut opinnäytetyöhöni liittyen, jolloin hän oli jo etukäteen tietoinen tutkimuslupien tulosta ja mitä opinnäytetyöni tulee käsittelemään. Tutkimuslupien liitteeksi laitoin opinnäytetyönsuunnitelman, johon hän pystyi vielä perehtymään ennen lupien allekirjoittamista.

Ensimmäisen haastattelun sain sovittua puhelimitse haastateltavan yhteyden otosta, jolloin hän otti yhteyttä omasta tahdostaan. Muut haastateltavat kävin

kysymässä ryhmistä kasvotusten. Tätä ratkaisua mietin pitkään, koska pohdin uskaltaako varhaiskasvattajat kieltäytyä, mikäli kasvokkain lähestyy heitä. Päädyin kuitenkin ratkaisuun, jossa käyn kysymässä halukkuutta. Koin olevan helppompaa vastata kasvotusten ja samalla nähdä kuka kysyy. Esitin kysymyksen sillä tavalla, että siihen oli helppo myös kieltäytyä. Muutama kieltäytyminen tuli, mutta suurin osa lähti innostuen mukaan. Koska minulla oli aikaa suorittaa haastatteluja, saimme aikataulut sovittua pääasiassa varhaiskasvattajien aikataulujen mukaisesti. Koen tämän helpottaneen suostumista haastatteluihin.

15.2 Oppimisprosessi

Tämän opinnäytetyön raportin lopussa on liite (liite 5), jossa on kuvattuna opinäytetyöprosessini. Prosessin aika opin tutkimuksen suunnittelusta, toteutuksesta ja raportoinnista. Haastattelun tekeminen yksin oli minulle aivan uutta ja samalla jännittävää. Haastattelujen myötä huomasin, miten eri tavalla päiväkodin ryhmät toimivat lasten kanssa tunnetyöskentelyssä sekä minkälainen merkitys työilmapiirillä on työntekijän omaan sietämiseen lapsen tunteisiin. Haastattelutilanteet jännittivät minua aluksi, mutta haastattelujen edetessä myös jännitys katosi. Uskoisin, että jännitykseni ei näkynyt haastatteluissa. Lisäksi varmuutta haastattelutilanteisiin tuli haastatteluiden määrien lisääntyessä. Litterointi oli itselleni tärkeä oppimisenmenetelmä. Silloin kuulin, kuinka olin toiminut haastattelutilanteessa sekä mitä voisin korjata seuraavaan haastatteluun. Korjausideoita minulle tuli muun muassa apukysymysten käytössä ja niiden selkeästi esittämisessä. Positiivisena asiana haastattelutilanteissa huomasin litteroidessa, että olin antanut hyvin haastateltavalle aikaa vastata kysymyksiin. Vaikka annoin jo alussa aikaa, oli ajan antaminen lisääntynyt vielä myöhempimpiinkin haastatteluihin.

Eettisyys oli jatkuvan pohdinnan alla prosessissani. Eniten mietin, kuinka saan pidettyä haastateltavat anonymieinä myös haastattelutilanteessa, etteivät muut näe ketkä osallistuivat haastatteluuni. Haastateltavat itse loivat paikan, jossa haastattelu tapahtui, jolloin he tiesivät ja mahdollisesti kokivat missä on rauhallista juuri sillä hetkellä. Tämä tuntui minusta luontevalta. Haastatteluihin ei tullut häiriöitä ulkopuolisilta tahoilta.

Haastattelujen analysointi oli mielestäni koko prosessini haastavin vaihe. Analysointivaiheen aloittaminen oli haastavaa, koska en tiennyt mistä aloittaisin ja kuinka. Alkuun päästyäni analysointi eteni sekä varmuuteni omaan toimintaan kasvoi. Analysoinnin aikana minulle tuli olo, että olen opinnäytetyöni ja aineiston asiantuntija. Analysoinnin puhtaaksi kirjoittaminen oli seuraava kulmakivi. Tuntui, ettei mikään lauserakenne kuulostanut hyvältä. Tässä vaiheessa otin etäisyyden opinnäytetyöhöni ja työstin muita asioita. Tauon jälkeen opinnäytetyöni kirjoittaminen taas onnistui luontevasti.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöni prosessi oli pitkä ja vaati itseltä pitkäjänteisyyttä sekä joustavuutta. Vaikka joissain kohdissa meinasi oma usko ja jaksaminen loppua, pääsin näistä yli ja tulin varmemmaksi omasta tekemisestä. Myös ohjaajilta saatu palaute ja tuki mahdollistivat prosessimaisen työskenteilyn. Prosessin aikana opin suunnittelun, raportoinnin ja toteutuksen lisäksi aikatauluttamista ja oman itsensä tuntemista. Lisäksi opin paljon tutkimastani aiheesta ja sen merkityksestä niin varhaiskasvatuksessa kuin muissakin asiakasryhmissä toimimisessa.

15.3 Jatkotutkimusaiheet ja tutkimuksen hyödynnettävyys

Jatkotutkimuksena opinnäytetyölleni voisi olla toiminnallinen opinnäytetyö, jossa henkilöstölle tehtäisiin opastuspaketti keinoista lapsen erilaisten tunnetilojen kohtaamisesta. Erityisesti haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa toimimiseen olisi mielenkiintoista saada lisää materiaalia. Koska jokaisella ihmisellä on tunteet ja jokainen näyttää ne eri tavalla, niin jatkotutkimusten ei tarvitse sijoitua lasten kanssa toimimiseen, vaan kyseessä voi olla minkä ikäisiä vaan ja mikä asiakasryhmä tahansa.

Opinnäytetyötäni voidaan hyödyntää pohdittaessa varhaiskasvattajien taitoja kohdata lasten erilaisia tunnetiloja sekä he pystyvät tämän avulla refleктоimaan omaa toimintaansa erilaisia tunteita kohdatessaan. Työntekijän on nimittäin tärkeää tunnistaa oma toimintansa esimerkiksi konfliktitilanteen ratkaisemisessa. Mielestäni on olennaista pohtia, miten joihinkin ratkaisuihin päädytään ja niiden aiheuttamat seuraukset. Toisinaan näitä on vaikea ennalta osata sanoa var-

maksi, mutta kokemuksen kautta voi oppia parhaiten. Erilaisten keinojen kokeilu vaatii varhaiskasvattajilta heittäytymistä tilanteisiin ja uskallusta ottaa riskejä turvallisesti. Uskoisin, että opinnäytetyöni myötä varhaiskasvattajat voivat mahdollisesti rohkaistua kokeilemaan uusia keinoja sekä työyhteisönä pohtia yhteistä linjausta haastavientilanteiden selvittämiseen.

Lähteet

- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet- Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Cacciatore, R. 2008. Tunteita on!. Teoksessa Hurme, V. (toim.). 2008. Kiukku-kirja: Aggressiokasvattajan käsikirja- vauvasta kouluikään. Helsinki: Väestöliitto, 8–19.
- Cacciatore, R., Riihonen, R. & Tuukkanen, K. 2013. Ammatilainen lasten tunteiden tulkkina. Teoksessa Oulasmaa, M. & Riihonen, R. (toim.). Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 21–39.
- Eriksson, E. & Arnkil, T. E. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes).
- Eskola, J. 2007. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.). 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 159–183.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Geelong Grammar School. 2017. What is positive education. <https://www.ggs.vic.edu.au/School/Positive-Education/What-is-Positive-Education>. 4.12.2017
- Heikura-Toropainen, T. & Laukkanen, A. 2012. "JEE, TUNTUU KIVALTA!" Tunnekasvatusta kuvallisina menetelmin päiväkodissa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/45499/Laukkanen_Aila_Heikura-Toropainen_Taru_pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 30.6.2017
- Hietikko-Kaukola, J. & Salminen, A. 2017. Lapsen kriisin kohtaaminen päiväkodissa. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosionomin koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/130814/Hietikko-Kaukola_Jenni_Salminen_Anika.pdf?sequence=2&isAllowed=y. 30.6.2017.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Huhtanen, K. 2007. Kun huoli herää- Varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hurme, K. & Kyllönen, T. 2014. Turvassa! – Vahvasta lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Helsinki: Pilot-Kustannus Oy.

- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karvonen, R. 2009. Nuoret ja stressi. Teoksessa Lämsä, A-L. (toim.). Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 121–128.
- Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.). 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 70–85.
- McCurry, C. 2009. Parenting your anxious child with mindfulness and acceptance: A powerful new approach to overcoming fear, panic and worry using acceptance and commitment therapy. Oakland, CA: New Harbinger.
- Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä; Gummerus kirjapaino Oy.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään- näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Saarijärvi: Pedatieto.
- Määttä, P. & Rantala, A. 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toiminta malleja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Opetushallitus. 2017. Varhaiskasvatus. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus . 22.3.2017.
- Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf. 22.3.2016.
- Oulasmaa, M. & Saloheimo, A. 2013. Työilmapiiriin merkitys kasvattajien arjessa. Teoksessa Oulasmaa, M. & Riihonen, R. (toim.). Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 79–88.
- Riihonen, R. 2013a. Ammatillaisen omat tunteet haasteena ja työkaluna. Teoksessa Oulasmaa, M. & Riihonen, R. (toim.). Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 41–46.
- Riihonen, R. 2013b. Toivomuksena työhyvinvointi. Teoksessa Oulasmaa, M. & Riihonen, R. (toim.). Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 89–99.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Teemoittelu. KvaliMOTV-Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html. 14.11.2017.
- Salo, S. 2012. Emotionaalisen saatavillaolon lisääminen päivähoidossa. Teoksessa Kanninen, K. Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus, 91–102.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2014a. Huolen puheeksi ottaminen. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen. 13.1.2018
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2014b. Huolen vyöhykkeet. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen/huolen-vyohykkeet. 13.1.2018

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2007. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Varhaiskasvatuslaki 36/1973.
- Vastuunportaat. 2017. Vastuuntunnon kehittymistä edistävä tapa puuttua lasten ja nuorten tekemiin vääryyksiin.
<http://www.kidsskills.org/fin/vastuunportaat/>. 6.12.2017
- Verso. 2017. MiniVerso: Sovittelu varhaiskasvatusyksiköiden hyvinvoinnin rakentajana. <http://www.ssf-ffm.com/vertaissovittelu/index.php?id=MINIVERSO> . 3.12.2017.

Liite 1. Teemahaastattelurunko

” Miten varhaiskasvattajat tukevat lasta tunteiden ilmaisussa?”

Perustiedot

- Ikä
- Ammattinimike, jolla työskentelee tällä hetkellä
- Koulutus, mahdolliset lisäkoulutuksen jotka hyödyksi työssä
- Työkokemus lasten kanssa työskennellessä

Lapsi ja hänen tunteet

- Kuinka kohtaat lapsen tunteet? (esim. Tunteidenpurkaukset, ilon)
- Miten lapsen tunteet huomioidaan ja hyväksytään ryhmässä?
- Kuinka vaikeita asioita (esim. isovanhemman kuolema) käsitellään ryhmässä/päiväkodissa?
- Mitä tulisi ottaa huomioon lasten kanssa tehtävässä tunneyöskentelyssä.

Työmenetelmät

- Minkälaisia työmenetelmiä teillä on käytössä lasten tunteidenilmaisun tukemiseen.
- Minkälaisissa tilanteissa niitä käytetään.
- Onko päiväkodilla yhteisesti sovittuja toimintamalleja, jonka mukaisesti pitäisi toimia kyseenomaisessa tilanteessa? (esimerkiksi lapsen aggressiivisissa kohtauksissa.)
- Kuinka (menetelmät) lasten tunteidenilmaisun tukemiseen toimii käytännössä yksikössäsi. (vrt. muihin, jos kokemusta).
- Mihin mahdollisesti kaipaisi kehitystä.

Työympäristö/Henkilöstö

- Minkälaiseksi koet työilmapiiriin työpaikalla (pystyykö kollegoihin turvautumaan haastavissa tilanteissa)
- Mihin koet tarvitsevasi lisää tukea/koulutusta työssäsi
 - o Jaksaminen haastavan tilanteen jälkeen ko. lapsen kanssa

Omat tunteet

- Kuinka näytät lapselle omat tunteesi. Onko olemassa ns. kiellettyjä tunteita.

Liite 2. Saatekirje (muokattu anonyymiuden takia)

Hei!

Olen sosionomi (AMK)-opiskelija Karelia ammattikorkeakoulusta.

Teen laadullisen opinnäytetyötäni päiväkodillenne aiheesta ”Miten varhaiskasvattajat tukevat lapsia heidän tunteiden ilmaisussa”. Tavoitteenani on saada tietoa, kuinka varhaiskasvattajat käsittelevät lasten kanssa erilaisia tunnetiloja sekä minkälaisiksi he kokevat tämänhetkiset keinonsa. Olisiko Sinulla kiinnostusta tulla haastateltavaksi. Haastattelut olisivat pääsääntöisesti lokakuun 2017 aikana.

Haastatteluni aiheina on muun muassa kasvattajien työilmapiiri, käytössä olevat menetelmät, vuorovaikutus ja lapsen kohtaaminen.

Lopullisessa raportissa päiväkodin nimeä ei mainita anonyymiuden turvaamisen takia.

Mikäli kiinnostuit tai tulee kysyttävää, minut tavoittaa sähköpostilla osoitteesta karoliina.laakkonen@edu.karelia.fi

Ystävällisin terveisin
Karoliina Laakkonen

Liite 3. Toimeksiantosopimus (muokattu anonymiuden takia)

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSiantosopimus

Tämä sopimus soveltuu käytettäväksi ainoastaan sellaisten opinnäytetöiden yhteydessä, joita ei toteuteta ammattikorkeakoulun ulkopuolisen rahoituksen hankkeessa.

Toimeksiantaja	Nimi (esim. yritys) [REDACTED]	
	Yhteystiedot (yhteyshenkilö, puhelin, sähköposti) [REDACTED]	
	Työn aihe Miten vanhauskasvatusta tukevan lapsia tukevien iltojen ilmaisuissa	
Tekijä	Nimi	Opiskelijanumero
	Karoliina [REDACTED] Laakkonen	1401255
	Katuosoite	Postinumero
	[REDACTED]	[REDACTED]
	Puhelin	Sähköpostiosoite
[REDACTED]	karoliina.laakkonen@edu.karelia.fi	
	Suorittava tutkinto	Ryhmätunnus
	Sosionomi	STSNS14A
Karelia-amk	Yhteyshenkilön nimi (Ohjaaja)	Tehtävänimike
	Miia Pasanen	Lehtori
	Toimipaikka ja osoite	
	Tikkarinne 9, 80200 Joensuu	
	Puhelin	Sähköpostiosoite
	050 4412 861	mia.pasanen@karelia.fi
	Toimeksiantosopimuksen ehdot	
Ohjaus	Ohjaaja valvoo työtä ammattikorkeakoulun puolesta ja antaa työn edellyttämiä ohjeita ja neuvoja. Ammattikorkeakoulu ja Ohjaaja eivät ole konsulttivastuussa työstä.	
Dokumentointi	Karelia-amk:ssa toteutetaan avointa toimintakulttuuria, mikä tarkoittaa, että myös opinnäytetöiden aineistot ja tulokset avataan soveltuvin osin erillisen ohjeistuksen mukaisesti (ml. avoin julkaiseminen). Työstä laaditaan ammattikorkeakoulun opinnäytetyön ohjeen mukainen kirjallinen raportti, joka julkaistaan sähköisessä muodossa Theseus-verkkokirjastossa tai josta toimitetaan yksi kansitettu kappale ammattikorkeakoulun kirjastoon. Työ arkistoidaan Karelia-amk:n kirjastoon sähköisessä muodossa.	
Oikeudet	Opinnäytetyön tekijänoikeudet kuuluvat tekijälle. Toimeksiantaja saa rinnakkaisen käyttöoikeuden opinnäytetyön tuloksiin. Ammattikorkeakoululla on jatkuvasti voimassa oleva oikeus hyödyntää tuloksia omassa opetuksessa ja tutkimus- ja kehittämistoiminnassaan. Sopijaosapuolilla on mahdollisuus sopia muista opinnäytetyön tuloksia koskevista oikeuksista kuitenkin niin, että tämän sopimuskohtan nojalla ammattikorkeakoulun saamat oikeudet säilyvät voimassa.	
Keksinnöt	Jos Tekijä on osallisena keksintöön, joka patentoidaan, mainitaan hänet yhtenä keksijöistä. Mahdollisesta keksintökorvauksesta sovitaan erikseen noudattaen ensisijaisesti Toimeksiantajan tai niiden puuttuessa ammattikorkeakoulun keksintöohjeen linjauksia. Opinnäytetyön tai sen osan julkaiseminen tai hyödyntäminen ei saa vaarantaa sen tai sen osan suojaamista patentilla tai hyödyllisyyssmallilla.	
Vastuut	Opinnäytetyön tulos toimitetaan sellaisena kuin se on. Tekijä tai ammattikorkeakoulu eivät anna tulokselle takuuta eivätkä vastaa sen soveltuvuudesta toimeksiantajan tarpeisiin. Sopijaosapuolet ovat vastuussa toisilleen sopimusrikkomuksen aiheuttamista välittömistä vahingoista. Vastuun syntyminen edellyttää rahallaan tai korkealla huolimattomuudella aiheutettua sopimusrikkomusta.	
Lisäksi sovitaan		
Salassapito	Ohjaajalla ja opinnäytetyön Tekijällä on salassapitovelvollisuus työn aikana esille tulleisiin luottamuksellisiin asioihin viiden vuoden ajan. Toimeksiantajan tulee tarkistaa, että julkaistava opinnäytetyö ei sisällä salassa pidettävää aineistoa. Tarvittaessa käytetään erillistä salassapitosopimusta.	
	Tätä sopimusta on laadittu kolme (3) saman sisältöistä kappaletta, yksi (1) kullekin sopimuksen osapuolelle. Sopimus perustuu ammattikorkeakoulun hyväksymään opinnäytetyösuunnitelmaan ja se astuu voimaan allekirjoitushetkellä.	
Toimeksiantaja	Paikka ja päivämäärä	Allekirjoitus
	[REDACTED]	[REDACTED]
Tekijä	[REDACTED] 29.9.2012	[REDACTED]
Karelia-amk	[REDACTED]	Joensuu 2.10.2012

Liite 4. Tutkimuslupa (Muokattu anonyymiuden takia)

JOENSUU		TUTKIMUSLUPAHAKEMUS	
Ennen tutkimusluvun hakemista tutustu mm. seuraaviin tietosuojavaltuutetun toimiston ohjeisiin: - Rekisteritutkimuksen tietosuojapaas tutkijoille ja tietopyyntöjä käsitteleville rekisterinpitäjille http://www.tietosuoja.fi/42551.htm - Tietosuoja ja tieteellinen tutkimus henkilötietolain kannalta http://www.tietosuoja.fi/3147.htm			
Hakijan tiedot	Nimi		KAROLIINA [REDACTED] LAARONEN
	Osoite		[REDACTED]
	Puhelin		[REDACTED]
	Sähköpostiosoite	☒ Päätöksen voi antaa tiedoksi sähköisesti (päätoksestä ei lähetetä paperikopiota hakijalle)	
Sähköpostiosoite		Muidina laasanen@edu.karelia.fi.	
Tutkimuslaitos/oppilaitos: Karelia ammatti korkeakoulu			
Koulutusohjelma: sosionomin koulutusohjelma			
Tutkimus	Tutkimuksen nimi		
	Miten varhaiskasvattajat tukevat lapsia heidän tunteiden ilmaisussa		
	Tutkimuksen taso: Väitöskirja ☐ Licensiaattityö ☐ Pro gradu ☐ Ammatillinen opinnäytetyö ☒ Muu, mikä? ☐		
	Lyhyt kuvaus tutkimuksesta ja sen tavoitteista: Tutkutan opinnäytetyöni laadullisena tutkimuksena. Aineiston kerään haastatellen (Auliostruktuuriin teema haastatteh) [REDACTED] päiväkodin varhaiskasvattajia. Opinnäytteen tarkoituksena on kartoittaa kuinka varhaiskasvattajat tukevat lapsia ko päiväkodissa heidän tunteiden ilmaisussa. Lisäksi selvitan minkälaisia menetelmiä heillä on käytössä lasten tunteiden ilmaisen tukemiseen. Tavoitteena on saada tietoa, kuinka varhaiskasvattajat käsittelevät lasten kanssa erilaisia tunteita sekä minkälaisiksi ne kokevat tämän hetkiset kensa.		
Tutkimustapa/-menetelmä:			
Kysely ☐ Haastattelu ☒ Asiakirja-/tilastoanalyysi ☐ Koeasetelma ☐ Havainnointi ☐ miten havainnoidaan Muu, mikä ☐			
Tutkimuksen kohdeyksikkö/-yksiköt:			
[REDACTED] Päiväkoti			
Tutkimuksen ohjaaja ja yhteystiedot (sähköposti/puhelin):			
Miia Pasanen [REDACTED] miia.pasanen@karelia.fi.			
Aineiston suunniteltu keruu-aika:		Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika:	
Lokakuu 2017		Tammikuu 2018	
Allekirjoitus	Päiväys	Allekirjoitus	
	29.9.2017	[REDACTED]	
Liitteet	Toimeksiantosopimus, opinnäytteen suunnitelma		
Viraston merkintöjä	Hakemus saapunut pvm 29.9.2017		
	☒ Myönnetään ☐ Hakemus hylätään seuraavin perustein		
	Allekirjoitus [REDACTED]		

Liite 5. Opinnäytetyön prosessini

